ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
КАФЕДРА АРХІТЕКТУРИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до магістерської роботи
рівня вищої освіти «Магістр»

на тему: *Архітектурно-планувальна ревіталізація рекреаційно-туристичного простору історико-культурного заповідника «Тустань» с.Урич Стрийського району Львівської області*

Виконав:
студент VI курсу, групи Арх - 61
спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»

Владика Софія Василівна
(прізвище та ініціали)

Керівник *Степанюк Андрій Володимирович*
(прізвище та ініціали)

Консультанти з розділів:

Науково-дослідний _____ *Степанюк А.В.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Охорона навколишнього середовища _____
Панас Н.Є.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Дубляни - 2024 рік

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Факультет будівництва та архітектури
Кафедра архітектури
Рівень вищої освіти «Магістр»
Спеціальність 191 «Архітектура та містобудування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
"22" квітня 2024 року

З А В Д А Н Я
на магістерську роботу

студенту *Владиці Софії Василівні*
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: *Архітектурно-планувальна ревіталізація рекреаційно-туристичного простору історико-культурного заповідника «Тустань» с.Урич Стрийського району Львівської області.*

керівник роботи *Степанюк Андрій Володимирович, к.арх.,доцент*
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від "19" квітня 2024 року № 256 / к-с

2. Строк подання студентом роботи: *17 грудня 2024 року*

3. Вихідні дані до роботи:
містобудівні схеми Львівської області, об'єднаної територіальної громади, ілюстративні матеріали наукової літератури та інтернет-ресурсів, авторські фото архітектурних об'єктів, замальовки, обмірні креслення

4. Зміст пояснювальної записки:
Реферат
Зміст
Вступ (актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, методика дослідження).
1. Стан проблеми, огляд літератури.
2. Комплексне дослідження принципів формування архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно-туристичного простору історико-культурного заповідника «Тустань».
2.1. Зарубіжний досвід архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно-туристичних просторів.
2.2. Вітчизняний досвід архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно-туристичних просторів.

3. Проектні пропозиції.
4. Охорона навколишнього середовища.
Висновки та пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу:

архітектурно-ілюстративні матеріали з дослідження задекларованої проблеми вітчизняного та зарубіжного досвіду, проектні пропозиції ревіталізації рекреаційно-туристичного простору та архітектурно-планувальні креслення запроектованого об'єкту

6. Консультанти розділів проекту

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	*Степанюк А.В., доцент*		
2	*Степанюк А.В., доцент*		
3	*Степанюк А.В., доцент*		
4	*Панас Н.Є., доцент*		

7. Дата видачі завдання *24 квітня 2024 року*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту	Строк виконання етапів проекту	Виконання
1	*Збір та опрацювання матеріалів для виконання магістерської роботи*	2.06.24	
2	*Підготовка та написання розділу з комплексного дослідження задекларованої проблеми*	18.10.24	
3	*Виконання ілюстративних та архітектурно-планувальних креслень*	28.10.24	
4	*Виконання проектних пропозицій*	18.11.24	
5	*Виконання розділу з охорони навколишнього середовища*	25.11.24	
6	*Оформлення ілюстративного матеріалу та пояснювальної записки*	9.12.24	

Студент _____ *Владика С.В.*

(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ *Степанюк А.В.*

(підпис)

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: «Архітектурно-планувальна ревіталізація рекреаційно-туристичного простору історико-культурного заповідника «Тустань» с.Урич Стрийського району Львівської області».

Робота на отримання ступеня "магістр архітектури": 80 сторінок текстового матеріалу, 38 ілюстрації у текстовій частині, плакат розміром 5000 х 1500 мм та 55 джерел літератури.

Дослідження включає аналіз історичного контексту, архітектурно-конструктивних особливостей історико-культурного заповідника «Тустань» та вивчення сучасних тенденцій у ревіталізації культурної спадщини. Методологія дослідження включають архітектурний аналіз, комплексне вивчення історії території та консультації з експертами у сфері рекреації та ревіталізації.

Дослідження охоплює широке коло джерел, які дають змогу визначити історичну основу, літературні та конструктивні особливості, а також сучасні підходи до архітектурно-планувальної організацій історико-культурних територій. Використано праці присвячені дослідженнб території про заповідник «Тустань», архітектурну спадщину Карпатського регіону та загальні принципи регвіталізаціїї та урбаністики.

Основні результати:

Аналіз історії та стану заповідника «Тустань»: вивчення історії та архітектури території дозволило виявити основні проблеми та можливості для подальшої ревіталізації.

Концепція ревіталізації: Запропоновано концепцію, що враховує збереження історичного характеру заповідника та його пристосування до функціональних вимог сучасності.

Архітектурні рішення: Розроблено архітектурні та ландшафтні рішення, які враховують потреби громади, культурну спадщину та сучасні тенденції.

Висновки

Магістерська робота надає комплексний підхід до ревіталізації історичних пам’яток східноєвропейської спадщини на прикладі заповідника «Тустань», рішення спрямовані на збереження історичної цінності об'єкта та його адаптацію до потреб сучасного суспільства.

Основною метою архітектурно-планувальної ревіталізації є створення комфортного, безпечного та привабливого середовища для відпочинку і туризму. Це має позитивний вплив на економічний розвиток регіону, збереження культурної спадщини та покращення якості життя місцевих жителів. Ревіталізація також може сприяти розвитку нових форм туризму (екологічного, культурного) та залученню інвестицій у регіон.

«Тустань» є унікальним місцем, яке за рахунок багатства історичних артефактів, мальовничих природних ландшафтів та туристичного потенціалу має значний вплив на збереження культурної ідентичності та розвиток туристичної привабливості регіону. Це не лише важливий історико-культурний об’єкт, а й осередок, що об’єднує природну, історичну й архітектурну спадщину, створюючи гармонійний простір для пізнавального, екологічного та активного туризму.

Ключові слова: ревіталізація, історико-культурна спадщина, заповідник «Тустань», архітектурні рішення, ландшафтні рішення, туризм, стратегія розвитку, туристичний простір

ЗМІСТ

ВСТУП ……..……... 8

РОЗДІЛ 1. СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ……..…..... 10

1.1. Історико-культурна значущість об'єкта…….....10

1.2. Аналіз труднощів в архітектурно-планувальній ревіталізації території..... 11

1.3. Огляд літератури.....……. 14

РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРОСТОРУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ТУСТАНЬ». ……..…….. 16

2.1. Зарубіжний досвід архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно-туристичних просторів ……...…….....… 16

2.2. Вітчизняний досвід архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно-туристичних просторів …….....……21

2.3. Аналіз існуючого стану рекреаційно-туристичного простору Тустані…….…….....……..……..….. 27

2.4. Принципи сталого розвитку в архітектурно-планувальній ревіталізації…….....…….. 33

РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ ……..……..…..... 36

3.1. Історія об’єкту.....…….....……..……. 36

3.2. Істнуючий стан ...…….....……..……. 41

3.3. Кліматичний район.....42

3.4. Генеральний план території…….....……..……. 46

3.5. Баланс території…….....……..……. 46

3.6. Об’ємно-планувальні рішення……...……..…..… 46

3.7. Архітектурно-конструктивні рішення…….....…..…. 59

3.8. Архітектурно-художнє вирішення фасадів туристичної бази .....……..……. 46

3.9. Техніко-економічні показники.....……..…..… 59

3.10. Енергоефективність…….....…….....…..... 46

3.11. Фотофіксація існуючого стану заповідника…….....……..……. 53

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ……..…..…. 63
4.1. Особливості природоохоронних заходів для об’єктів туристичної сфери…….....….. 63
4.2. Пропозиції з охорони навколишнього середовища під час спорудження та експлуатації туристичної бази…….....……. 65
4.3. Безпека та сталість у ревіталізації: захист здоров'я та довкілля.....71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ……...….... 68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …….....….... 70

ВСТУП

Архітектурно-планувальна ревіталізація рекреаційно-туристичного простору - це складний і багатогранний процес, який вимагає комплексного підходу. Він має на меті не лише покращити функціональний характер території, але й захистити її культурну та природну спадщину. Це процес оновлення, реконструкції та покращення існуючих територій, будівель та споруд з метою вдосконалення їх функціональних, естетичних та екологічних характеристик.

У цьому дослідженні акцентується увага на аналізі концепції ревіталізації, особливо в контексті рекреаційного планування та збереження культурної спадщини. Вивчення впливу ревіталізації на економічний розвиток і соціокультурні аспекти сприяє глибшому розумінню цього явища та його значущості для сучасного суспільства. Для проілюстрування цієї концепції було проведено аналіз успішних прикладів ревіталізації подібних історико-культурних об’єктів, а також вивчено їхній досвід інтеграції культурної спадщини в сучасні туристичні та економічні процеси.

Актуальність теми ревіталізації в сучасному світі є неоспоримою, оскільки дозволяє не лише зберегти автентичність культурно-історичного об’єкту, але й надати йому нову функціональну роль, створивши його центром туристичної, освітньої чи рекреаційної діяльності. У сучасному світі, де є підвищений інтерес до культурного туризму, такий проєкт сприяє розвитку економіки, створенню робочих місць та підвищенню якості життя місцевої громади.

Розвиток сучасних технологій, глобалізація та зміни економічних парадигм роблять важливим вивчення та розуміння того, як ревіталізація відповідає на виклики сьогодення. Зростання міського населення та урбанізація вимагають нових стратегій відновлення та управління історичним простором. Активні дослідження цієї теми допомагають розробити ефективні інтегровані підходи до розвитку, які охоплюють не лише матеріальні аспекти, а й соціокультурні та економічні теми сьогодення.

Дослідження у цій сфері допоможуть визначити стратегії та заходи, необхідні для забезпечення балансу між історичною спадщиною та вимогами

сучасного розвитку. Аналізуючи приклади успішної та невдалої ревіталізації, можна зробити важливі висновки та рекомендації для майбутніх стратегій управління історичними та культурними просторами.

Метою дослідження є визначення та глибоке розуміння феномену ревіталізації як складного та багатогранного процесу. На меті не лише проаналізувати поточний стан, але й зробити практичний внесок у розробку стратегій, які враховують широкий спектр викликів і можливостей, що постають перед культурно-історичними спадщиною.

Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі були виконані наступні завдання:

- аналіз сучасного стану проблем, пов'язаних з перешкодами, що унеможливлюють відвідування історичних об'єктів;

- комплексне дослідження умов та обмежень містобудівного планування території заповідника «Тустань» та прилеглих сіл;

- визначення напрямків використання заповідної території з урахуванням сучасної ситуації, зокрема туристичних баз поблизу цього об'єкту.

Пропозиція проектів, розробка алгоритмів проектування туристичних баз поблизу історичних об'єктів.

Об'єктом дослідження є заповідник «Тустань», його архітектурно-планувальна ревіталізація рекреаційно-туристичного простору як важливого об'єкту Західної України. Заповідник став предметом дослідження, і було поставлено завдання ретельно проаналізувати його історію, сучасний стан та потенціал для розвитку через стратегію ревіталізації.

РОЗДІЛ 1. СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Історико-культурна значущість об'єкта

Історико-культурний заповідник «Тустань» ―унікальний об'єкт культурної спадщини в Україні, що поєднує історичні, археологічні та природні цінності. Розташований у селі Урич Стрийського району Львівської області, заповідник охоплює залишки середньовічної оборонної фортеці, яка була частиною системи прикордонних укріплень Галицько-Волинського князівства.

Побудований у IX столітті, фортеця Тустань відігравала стратегічно важливу роль як митний та оборонний пункт на важливому соляному шляху через Карпати. Крім того, що вона була оборонною фортецею, також слугувала адміністративним та економічним центром регіону. Завдяки археологічним дослідженням на території заповідника було виявлено низку артефактів, які дають змогу глибше зрозуміти життя, ремесла та культуру тогочасних галичан.

Культурне значення Тустані пов'язане з її архітектурною унікальністю. Фортеця була збудована без використання будівельних розчинів, а її дерев'яна структура гармонійно поєднується з природними гірськими породами. Такі технічні рішення немали аналогів для свого часу і вважаються цінним прикладом середньовічного інженерного мистецтва.

Сучасне значення заповідника «Тустань» виходить за межі суто історичного аспекту. Це перший символ національної спадщини України, що поєднує культурні та природні цінності. Завдяки освітнім програмам, музейним виставкам та практичним заходам заповідна територія формує усвідомлення історичної спадщини та сприяє збереженню національної пам'яті. Тустань також слугує яскравим прикладом того, як культурна спадщина може бути гармонізована із сучасним простором сталого туризму. Цей об'єкт є важливою складовою культурного ландшафту України і потребує особливої уваги та підтримки, щоб забезпечити його збереження для майбутніх поколінь. Також це є місце легенд та традицій, які шанують та повторюють до сьогодні і це дає значний потенціал для розвитку міжнародного туризму.

1.2. Аналіз труднощів в архітектурно-планувальній ревіталізації території

Значне розширення туристичних послуг у різних напрямках вимагає задоволення потреб туристів, які прагнуть зручності як під час подорожі, так і зупинки для відпочинку в цих місцях. Мальовничі території, особливо ті, що пов'язані з українською історією та архітектурними пам'ятками, є привабливими як для внутрішніх, так і для іноземних туристів.

Археологічні дослідження, проведені на території Українських Карпат, виявили, що біля їх підніжжя або на самих горах було збудовано близько 170 різних поселень (рис. 1.1). Оборонні укріплення будувалися вздовж головного шляху через долину річки до Карпатського перевалу [29,с.16]; на думку Д. Бошковича, поява поселень і будівництво оборонних укріплень вздовж головного шляху для захисту від нападників завершують процес державотворення[3]. Отже, ці пам'ятки безпосередньо пов'язані з історією зародження та розвитку держави.

Дослідження пам'яток архітектури цієї місцевості є актуальним завданням, яке сприяє збереженню культурної спадщини та формуванню історичної свідомості (рис. 1.2). На цю тему є значна кількість наукових робіт, виконаних провідними дослідниками, що зробили вагомий внесок у вивчення архітектурної історії: Дмитро Антонович, Ігор Грабар, Михайло Драган, Григорій Логвин, Михайло Рожко. Ці та інші вчені заклали основу для сучасних методів вивчення й збереження автентичності архітектурних об'єктів, що є частиною національного внеску в історію.

Однією з історичних пам’яток, яка несе в собі й архітектурну цінність, є скелі фортеці «Тустань», розташовані в с. Урич Стрийського району Львівської області.

Основним викликом є збереження автентичності фортеці, унікального зразка середньовічної дерев'яної та кам'яної архітектури. Важливим моментом є те, що втручання в архітектурно-планувальну структуру не повинно змінювати історичний вигляд об'єкта або спотворювати його культурну ідентичність.

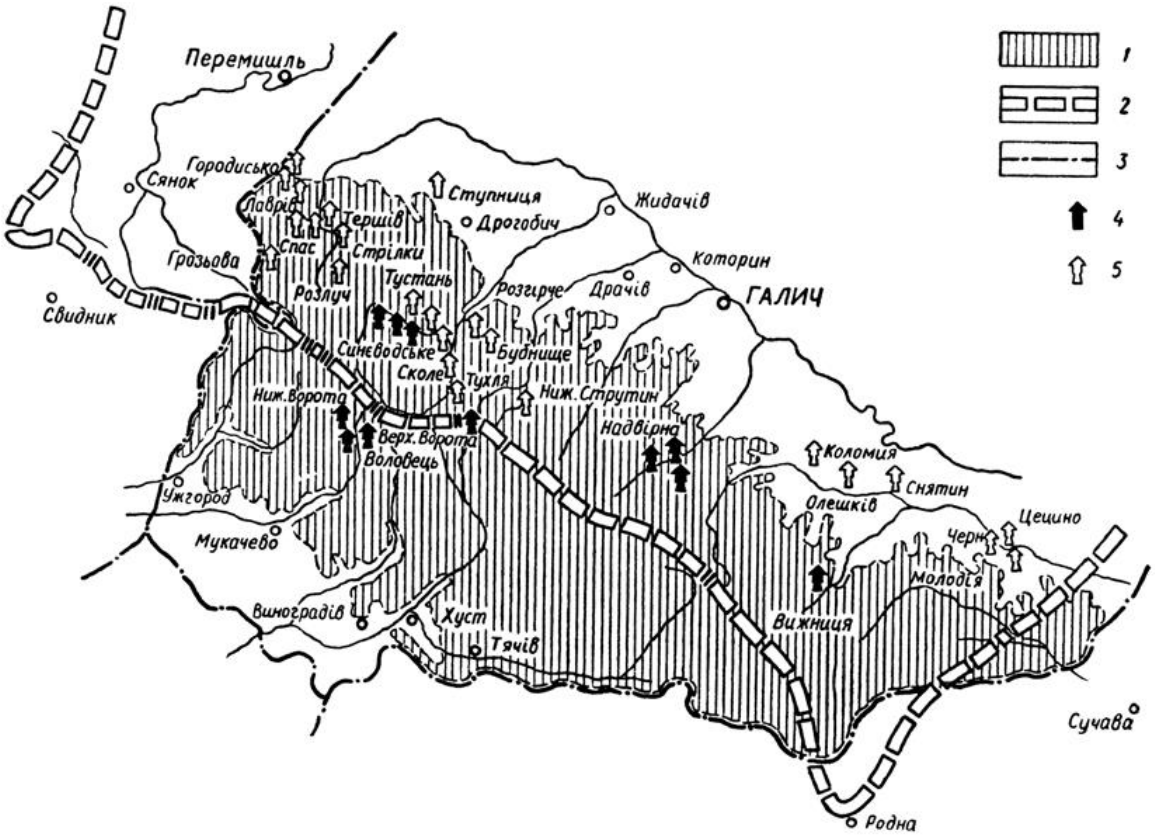

Рис. 1.1. Карта території Українських Карпат з оборонними об’єктами:

1 – територія Українських Карпат;

2 – кордони Галицько-Волинського князівства;

3 – сучасний кордон України;

4 – гіпотетичні оборонні пам’ятки;

5 – вивчені оборонні пам’ятки ([1], с. 17)

Графічну реконструкцію фортеці Тустань створив український вчений та краєзнавець М. Рожко, який досліджував дерев'яне зодчество пам'яток із наскельною забудовою Карпат IX-XIV століть. Вперше в історії вивчення дерев’яної архітектури до монгольського періоду він, на основі природних обмірів пазів і врубів, визначив не лише кількість поверхів споруди, а й висоту кожного з них. Сліди, що збереглися на скелях, забезпечують достатню базу для науково обґрунтованої реконструкції. Розроблена М. Рожком методика є комплексною та враховує всі етапи й послідовність кожного з них при реалізації споруди.

[1] Рожко М.Ф. Архітектура та система оборони Українських Карпат у княжу добу. – Львів: БаК, 2016. – 232 с.

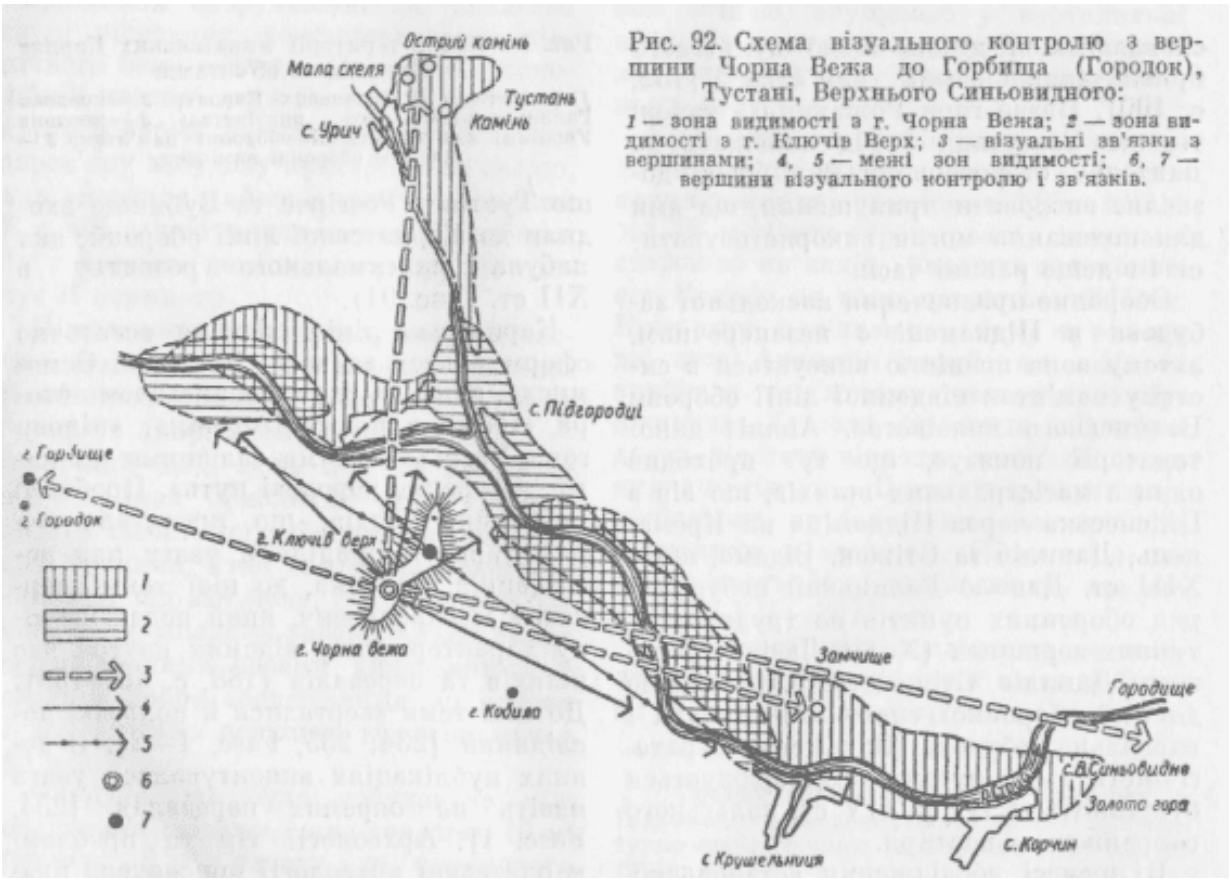

Рис. 92. Схема візуального контролю з вершини Чорна Вежа до Горбища (Городок), Тустані, Верхнього Синьовидного:

1 — зона видимості з г. Чорна Вежа; *2* — зона видимості з г. Ключів Верх; *3* — візуальні зв'язки з вершинами; *4, 5* — межі зон видимості; *6, 7* — вершини візуального контролю і зв'язків.

Рис. 1.2. Схема візуального контролю з вершин Чорна Вежа до Горбища (Городок), Тустані, Верхнього Синьовидного:

1 – зона видимості з г. Чорна Вежа;

2 – зона видимості з г. Ключів Верх;

3 – візуальні зв’язки з вершинами;

4, 5 – межі зон видимості;

6, 7 – вершини візуального контролю і зв’язків.

На думку Ю. Мігущенка, основними проблемами та перешкодами на шляху підвищення ефективності використання таких об'єктів є низька якість комунальної, виробничої, фінансової, транспортної, комунікаційної та інформаційної інфраструктури, а також проблема транспортної доступності до таких об'єктів, особливо в гірській місцевості, де відсутність якісної дорожньої та комунікаційної інфраструктури відлякує потенційних туристів, через що вони менш охоче подорожують власним транспортом. Іншими причинами незручностей є не розвиненість мережі фінансових установ та банківських терміналів/банкоматів, а також відсутність електронних платежів за допомогою банківських карток.

Отже, основна проблема, яка постає на шляху отримання повноцінного туристичного сервісу, пов'язана з неякісними умовами для відвідувачів історичних місць. Зокрема, перешкодами, що перешкоджають відвідуванню природного заповідника "Тустань", є:

- незадовільний стан доріг;
- відсутність місць для ночівлі відвідувачів;
- нерозвинена інфраструктура (електрика, централізоване водопостачання, каналізація і т. д.);
- непривабливість даного закладу в зимовий період;
- безперебійне забезпечення спорядженням для активного відпочинку в будь-який час року (велосипеди, альпіністське спорядження, лижі, сноуборди);
- недоступність для маломобільних груп населення.

Вище вказані проблеми можуть бути вирішені шляхом проектування і будівництва туристичної бази, що відповідає сучасним вимогам.

1.3. Огляд літератури

Експерти та спеціалісти зазначають, що ревіталізація є ефективним інструментом для вирішення екологічних та інфраструктурних проблем у містах і регіонах. Вони наголошують на ризиках для економічної стійкості обласних територій, зумовлених недостатнім розвитком соціокультурного потенціалу, монофункціональністю попередніх промислових зон та техногенним впливом на навколишнє середовище. На сьогодні, Україна не займає провідних позицій у цій сфері пострадянських країн, вона демонструє вищий рівень прогресу в цій галузі. Українське суспільство лише в течії останнього десятиріччя почало активно розвивати механізми ревіталізації, що робить цей напрямок новим видом економічної діяльності, який обґрунтовується на співпраці бізнесу, громади та місцевої влади.

Перша група досліджень зосереджується на теоретичних концепціях, які розглядають ревіталізацію як засіб збереження культурної спадщини. Українські наукові роботи в цьому напрямку наразі обмежені.

За дослідженнями Погорецького М., Бернацької І., Бруха О. заходи ревіталізації в економічній, технологічній та соціальній сферах застосовують для відновлення традицій та сприяння розвитку певних історичних частин місцевосці. Вони виділяють 4 типи активізації: просторову, соціальну, культурну та економічну. Важливим аспектом є те, що впровадження нових функцій в туристичних об'єктах обумовлює необхідність реконструкції та перепланування певних просторів.

Однією з найважливіших праць у цій галузі є дослідження Івана Сварника та Володимира Савчука.

Іван Сварник у своїй праці акцентує увагу на геополітичному та торговому значенні місцевосці теперішнього заповідника «Тустань», як фортеці соляного шляху. Він детально описує етапи розвитку фортеці, її оборонні функції та роль у з’єднанні територій.

Володимир Савчук досліджував адміністративні та культурні функції фортеці, наголошуючи на її впливі на соціально-економічний розвиток прилеглих територій.На його думку фортеця служила не тільки оборонним пунктом, а й місцем зосередження місцевої влади, особливо представників Княжого режиму. Це підтверджується знайденими археологічними артефактами, що свідчать про активне ведення обліку.

Археологічні дослідження Тустані розпочалися ще в XVI столітті і тривають донині. Михайло Рожко зробив значний внесок у історію, він не тільки провів розкопки, а й розробив графічну реконструкцію фортеці на основі залишків дерев'яних і кам'яних частин споруд. Ці дослідження виявили унікальні аспекти архітектури Тустані, включаючи:

- інтеграцію замку в природний ландшафт: дерев'яні споруди органічно вбудовані в шари гірських порід, що забезпечує максимальну ефективність їх природних і захисних функцій;
- технологія будівництва: були виявлені сліди стародавніх столярних інструментів, що свідчить про високий рівень майстерності тодішніх робітників, унікальність виконання кожної деталі під певну функцію;
- побут минулого: знайдені предмети домашнього вжитку, зброя та інші артефакти, що дають уявлення прожиття, звичаїв та ремесла мешканців форту.

Отже, огляд літератури свідчить про те, що тема ревіталізації історико-культурного заповідника «Тустань» має глибоку наукову основу, сформовану в результаті багаторічних досліджень істориків, археологів та архітекторів. Саме це єважливим підґрунтям для формування сучасних підходів, розробки нових рішень та забузпечення всіх необхідних вимог сьогодення.

РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРОСТОРУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ТУСТАНЬ».

2.1. Зарубіжний досвід архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно-туристичних просторів

Зарубіжний досвід може слугувати корисним прикладом для України, особливо в контексті збереження культурної спадщини та покращення туристичної інфраструктури. У цьому розділі опрацьовано кілька успішних прикладів ревіталізації, які можуть бути адаптовані до умов історико-культурного заповідника «Тустань».

***Ревіталізація промислових зон у Німеччині*:**

Прикладом слугує «Креативний Квартал» (Kreativquartier) у Берліні — це колишні фабрики й заводи, що втратили свою функціональність після економічних змін, були переобладнані в культурні та творчі простори (рис 2.1.). Проєкт об'єднав художників, дизайнерів, підприємців і місцевих мешканців, створивши унікальний простір для мистецтва, бізнесу й відпочинку.Також, важливою умовою стало те, що вдалося зберегти історичну архітектуру, інтегрувати сучасні функцій, створити відкритий простор для громадських заходів і сприяти підвищенню туристичної привабливості та розвитку місцевої економіки.

Рис 2.1. Ревіталізація кварталу Німеччини у Берліні

- з лівої сторни фото 57-метрового елеватора, розташованого у порту Кейптауна, що був побудований у 1921 р. для зберігання пшениці, кукурудзи та сої.

- з правої сторони представлено фото оновленого будинку сховища борошна, побудованого у 1904 році.

<u>Ревіталізація історичних центрів у Італії:</u>

Пьяцца Навона є однією з найвідоміших площ Риму, історія якої сягає античності, коли вона слугувала стадіоном Доміціана для спортивних змагань. Протягом століть площа стала архітектурною перлиною, але з часом потребувала відновлення через природний знос і збільшення туристичного потоку. Ревіталізація допомогла зберегти її історичний вигляд, підкресливти значущість розташованих на ній пам'яток, таких як фонтан Чотирьох рік (Фонтано ді Фьюмі) роботи Лоренцо Берніні, церква Сант-Аньєзе-ін-Агоне та інші барокові шедеври (рис 2.2.). Водночас, під час робіт були впроваджені сучасні елементи, які підвищили функціональність і комфорт для відвідувачів.

Усі будівельні роботи проводилися з урахуванням історичного контексту та автентичності, також були реставровані фасади прилеглих будівель, фонтани й скульптури, а для замощення використано матеріали, подібні до тих, які застосовувалися в минулі століття.

Площа стала переважно пішохідною зоною, що дозволило звільнити її від автомобільного транспорту й зробити комфортнішою для туристів і мешканців та

було впроваджено системи для забезпечення безбар'єрного доступу людей з обмеженими можливостями.

Рис 2.2. Ревіталізація Пьяцца Навона площа в Римі.

- *з лівої сторни зображена площа Пьяцца Навона у 1675 р.;*
- *з правої сторни фото зроблене 2021 р., автор (https://trips.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/piazza-navona.jpg).*

Ревіталізація портових міст у Нідерландах:

Прикладом слугує «Гавань 2.0» — це масштабний проєкт трансформації старих портових територій Роттердама в сучасні житлові та комерційні зони. Роттердам, як один із найбільших портових міст світу, мав численні занедбані промислові ділянки після структурних змін у логістиці та судноплавстві. «Гавань 2.0» перетворює ці території на інноваційні райони з акцентом на екологічність, інтеграцію міського простору з водними шляхами та комфортне життя мешканців. Район включає сучасну житлову забудову, офіси, креативні простори, зелені парки та екологічно чисті транспортні рішення (рис 2.3.). Також розвиваються водні маршрути, які використовуються як туристичні й транспортні шляхи.

Під час ревіталізації передбачалось будівництво енергоефективних будинків із застосуванням:

- відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні батареї та вітрові турбіни;
- система збору дощової води та її повторного використання;
- великі зелені парки та пішохідні зони інтегровані у міський простір;

- збільшення рослинності для покращення мікроклімату, зниження шуму та очищення повітря;

- облаштування дахів будинків як «зелених покрівель» із садами та зонами відпочинку.

Рис 2.3. Ревіталізація гавані в Роттердамі.

Старовинні будівлі гавані датуються XVI і XVIII століттями, з акцентом на Білий дім.

<u>Ревіталізація культурних об'єктів у Великій Британії:</u>

«Творчий Лондон» — це ревіталізація, спрямована на інтеграцію культурних об’єктів у туристичну інфраструктуру міста. Лондон, як один із найбільших культурних центрів світу, використовує свій багатий спадок музеїв, галерей, театрів і історичних пам’яток для створення нових культурних маршрутів. Цей проєкт об'єднує державні установи, приватний сектор і місцеві громади для підвищення доступності й привабливості культурних ресурсів (рис 2.4.). Важливими компонентами проєкту є розробка тематичних маршрутів, які охоплюють як відомі туристичні локації, так і менш популярні об’єкти, створюючи інноваційний і різноманітний досвід для відвідувачів.

Проєкт об'єднує зусилля державних структур (Лондонська рада з туризму, Міністерство культури) і приватних організацій, таких як туристичні компанії та підприємства сфери обслуговування. Багато культурних ініціатив фінансуються через державно-приватне партнерство, що сприяє залученню інвестицій і розвитку

інфраструктури. Впровадження тематичних маршрутів, таких як «Театральний Лондон», «Музейна миля» та «Творчі квартали», зробили місто більш привабливим для туристів, які шукають нові враження.

Рис 2.4. Ревіталізація інфраструктури та житлових будинків Лондона

- вулиця Шемблс у Йорку,дерев'яні будинки на якій були зведені ще в XIV ст.;

- вулиця Портобелло-роуд у західному Лондоні

<u>Ревіталізація природних територій у США:</u>

Національний парк «Грейт-Смокі-Маунтінс» (Great Smoky Mountains National Park), розташований на кордоні штатів Теннесі та Північна Кароліна, є одним із найвідвідуваніших природних об'єктів США (рис 2.5.). Через зростання туристичного потоку та негативний вплив людської діяльності виникла необхідність реорганізації туристичних маршрутів та оновлення інфраструктури парку. Основні заходи включали: оптимізація туристичних маршрутів; покращення інфраструктури; інтеграція екологічно безпечних технологій.

Програми екологічної освіти збільшили розуміння важливості охорони природи серед відвідувачів. Люди почали усвідомлювати свій вплив на довкілля та ставати більш відповідальними в поведінці. Завдяки зменшенню навантаження на ключові екосистеми, оптимізації потоків відвідувачів та екологічним інноваціям вдалося зберегти біорізноманіття парку, захистити рідкісні види флори та фауни, що мешкають у регіоні.

Рис 2.5 Ревіталізація природних територій у США

Зарубіжний досвід архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно-туристичних просторів демонструє важливість інтеграції історичної спадщини з сучасними потребами суспільства. Успішні приклади показують, що правильний підхід до ревіталізації може не лише зберегти культурну ідентичність регіону, але й значно підвищити його економічну привабливість. Для заповідника «Тустань» ці принципи повинні стати основою для розробки ефективної стратегії розвитку туристичного простору.

2.2. Вітчизняний досвід архітектурно-планувальної ревіталізації рекреаційно- туристичних просторів

Україна має багатий досвід у ревіталізації рекреаційно-туристичних просторів, що базується на унікальних природних, культурних та історичних особливостях країни. Зважаючи на актуальність збереження національної спадщини та розвиток туристичної галузі, було реалізовано низку проєктів, які демонструють комплексний підхід до архітектурно-планувальних рішень.

<u>Ревіталізація - Заповідник «Софія Київська»:</u>

Заповідник «Софія Київська» є унікальним об'єктом, який має надзвичайну історичну та архітектурну цінність. Ревіталізація цього об’єкта спрямована на збереження культурної спадщини київської доби, що включає реставрацію основних архітектурних елементів, адаптацію комплексу до сучасних потреб туристів та гармонійне поєднання традицій із сучасними технологіями (рис 2.6).

У межах проекту було реалізовано низку заходів:

-реставрація пам'яток: збереження автентичних архітектурних деталей собору та прилеглих будівель;

-модернізація інфраструктури: облаштування зручних туристичних маршрутів, створення зони відпочинку та інтерактивних виставкових просторів;

-екологічні рішення: використання сучасних енергоощадних технологій для освітлення та підтримки оптимального мікроклімату в будівлях;

-інновації в експозиціях: впровадження мультимедійних технологій, які дають можливість в інтерактивному вигляді дізнатися про історію об'єкта.

Цей проект сприяв популяризації української культури, збільшенню туристичного потоку та інтеграції об’єкта в міжнародний контекст як важливого культурного надбання людства.

Рис 2.6. Ревіталізація Заповідника «Софія Київська»

<u>Ревіталізація території заповідника «Кам'янець»:</u>

Заповідник у Кам'янці-Подільському є унікальним історико-архітектурним комплексом, який концентрує увагу на відновленні середньовічного фортеці та розвитку сучасної туристичної інфраструктури (рис 2.7). Завдяки ревіталізації було створено умови гармонійного поєднання для збереження культурної спадщини та залучення туристів.

Основні заходи: реставрація кам'яної фортеці; організація історичних фестивалів; створення туристичних маршрутів, оновлення інфраструктури.

Результатами ревіталізації стали: економічний розвиток регіону, збереження історичної спадщини, популяризація української культури, інтеграція до міжнародного туризму.

Рис 2.7. Фото до ревіталізації заповідника «Кам'янець» 1935 р.

<u>Ревіталізація Шацького національного природного парку:</u>

Шацький національний природний парк, відомий своєю системою озер, зокрема озером Світязь (рис 2.8), є одним із ключових природних об’єктів України. Основна мета ревіталізації парку полягає у розвитку екологічного туризму, що базується на гармонійному поєднанні збереження унікальних природних ландшафтів та створення комфортних умов для відвідувачів. Основні заходи:

- реконструкція туристичних маршрутів: відновлення існуючих маршрутів із додаванням нових елементів, таких як оглядові майданчики, безпечні доріжки та зони для відпочинку;
- створення екоінфраструктури: облаштування кемпінгів, пунктів оренди ековелосипедів, місць для кемпінгу, а також установлення екологічно безпечних туалетів і зон для сміття з можливістю сортування;
- провадження інформаційних стендів: розміщення вздовж маршрутів табличок та стендів із даними про флору, фауну та екологічну цінність регіону, а також правил поведінки на природі.

- програми екологічної освіти: організація освітніх заходів, лекцій, воркшопів для відвідувачів усіх вікових груп, спрямованих на підвищення обізнаності про екосистему Шацького парку та важливість її збереження.

Результати ревіталізації:

- розвиток сталого туризму: завдяки впровадженим заходам туризм у парку став орієнтованим на екологічну стійкість, мінімізуючи вплив на природне середовище.
- збереження природного середовища:контроль туристичного потоку та інтеграція екологічно безпечних технологій дозволили зберегти біорізноманіття парку та унікальність його ландшафтів.
- залучення екоорієнтованих туристів: розвиток інфраструктури та екотуристичних програм збільшив кількість відвідувачів, які віддають перевагу відпочинку на природі з відповідальним ставленням до довкілля.

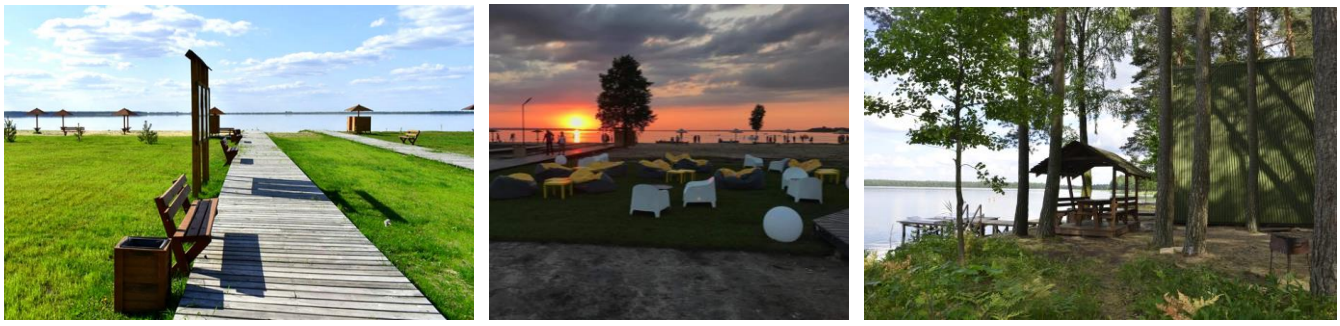

Рис 2.8. Рекреація Шацького національного парку

Сучасна інфраструктура, облаштована Набережна, велика кількість різноманітних кафе, ресторанів, дитячих локацій

<u>Ревіталізація заповідника «Олеський замок»:</u>

Олеський замок, один із найвідоміших і найстаріших замків Галичини, є масовим елементом історико-культурної спадщини України. Він був побудований у XIV столітті й служив резиденцією для багатьох галицьких і польських правителів. Замок також пов'язаний з життям Яна III Собеського, короля Речі Посполитої. Його архітектурна цінність і багата історія створюють об'єкт унікальним для дослідження й популяризації (рис 2.9).

Основні заходи ревіталізації:

- реставрація архітектурних елементів: відновлення автентичного вигляду замку, включаючи реставрацію фасадів, веж і шпилів;

- збереження оригінальних архітектурних деталей, таких як кам'яні портали, скульптури та дерев'яні елементи;

- відновлення паркового ансамблю;

- створення музейних експозицій: формування експозицій, що відображають життя середньовічної Галичини, архітектурні традиції та історію;

- організація виставок творів мистецтва, включаючи роботи з колекції Львівської галереї мистецтв.

- покращення туристичної інфраструктури: поліпшення доступності для туристів через оновлення.

Результати ревіталізації:

- інтеграція до туристичних маршрутів: Олеський замок є важливою частиною мережі туристичних маршрутів «Золота підкова Львівщини», до якої також входять Підгорецький і Золочівський замки. Завдяки ревіталізації, замок став привабливим для туристів і дослідників.

- зростання туристичного інтересу до регіону: реставраційні роботи та відновлення замку збільшили кількість туристів, які відвідують Львівщину.

- розвиток туризму підвищення економічної активності місцевих громад, розвиток інфраструктури.

Рис 2.9 Ревіталізації заповідника «Олеський замок» 1935 р.

<u>Ревіталізація заповідника «Хортиця»»:</u>

Острів Хортиця, розташований на Дніпрі в Запоріжжі, є найбільшим річковим островом в Україні та місцем символом козацької історії. Як ключовий центр Запорозької Січі, він грав значну роль у формуванні української національної ідентичності. Острів також має природне значення, об’єднуючи мальовничі ландшафти та різноманітну флору і фауну (рис 2.10).

Основні заходи ревіталізації:

- відновлення козацьких укріплень: на території заповідника реконструйовані фортифікаційні споруди, які відображають архітектуру й функціональність Запорозької Січі. Для цього використовувалися історичні джерела й археологічні дані;

- створення музею просто неба: відтворення козацьких поселень, включаючи житлові й господарські споруди, кузні, млини та церкви;

- організація експозицій, що демонструють побут, зброю та ремесла козаків;

- облаштування зони для інтерактивних заходів і масових культурних подій: відкриття майданчиків для проведення фестивалів, театралізованих вистав і майстер-класів. Створення інтерактивних зон, де відвідувачі можуть брати участь в історичних реконструкціях, стрільбі з лука або поняттях козацькими бойовими мистецтвами.

Результати ревіталізації

- відновлення історичної пам'яті: заповідник став великим освітнім центром, що сприяє збереженню й популяризації української мови. Проєкт забезпечення автентичної реконструкції козацького побуту й військової культури.

- залучення туристів: завдяки масштабним відновлювальним роботам «Хортиця» стала популярним місцем для туристів з усієї України та з-за кордону. Проведення таких подій, як фестивалі «Січовий Спас» і «Козацька Покрова», привертає велику кількість людей до цінування нашої історії.

- створення сучасного туристичного продукту: заповідник пропонує не тільки пасивне знайомство з істором, але й активну участь у культурних заходах. Використання мультимедійних технологій у музеї дозволяє відвідувачам заглибитися в атмосферу.

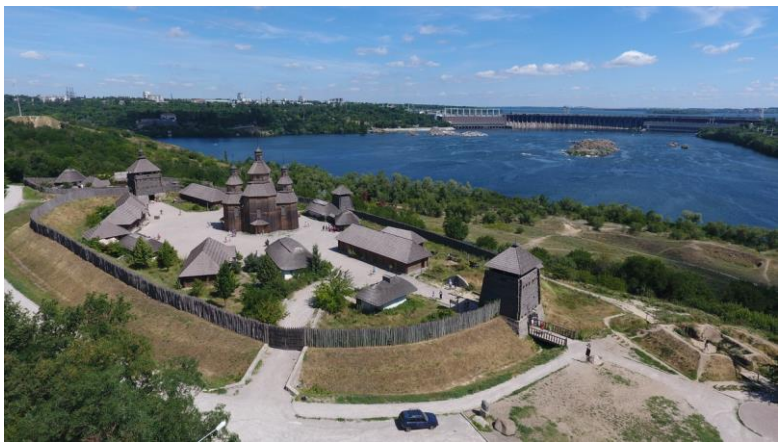

Рис 2.10 Ревіталізації заповідника «Хортиця»

У 2021 році в рамках національної Програми «Велике будівництво» заплановано відновлення культурного об'єкту.

Отже, виділяючи основне, ключовими принципами вітчизняного досвіду ревіталізації є:

1. Інтеграція автентичності та сучасних потреб: збереження історичних і природних об'єктів із їхнім пристосуванням до потреб сучасного відвідувача.
2. Сталий розвиток: мінімізація впливу на довкілля та використання екологічно безпечних технологій.
3. Популяризація національної спадщини: створення умов для підвищення туристичної привабливості регіонів.
4. Активне залучення громади: участь місцевих мешканців у розвитку об'єктів через волонтерські програми та співпрацю з бізнесом.

2.3. Аналіз існуючого стану рекреаційно-туристичного простору Тустані

Заповідник «Тустань» розташований у селі Урич Стрийського району Львівської області. Це унікальна історико-архітектурна пам'ятка, що пов'язана з культурною спадщиною (рис. 2.11), археологічними артефактами та мальовничими природними ланами.

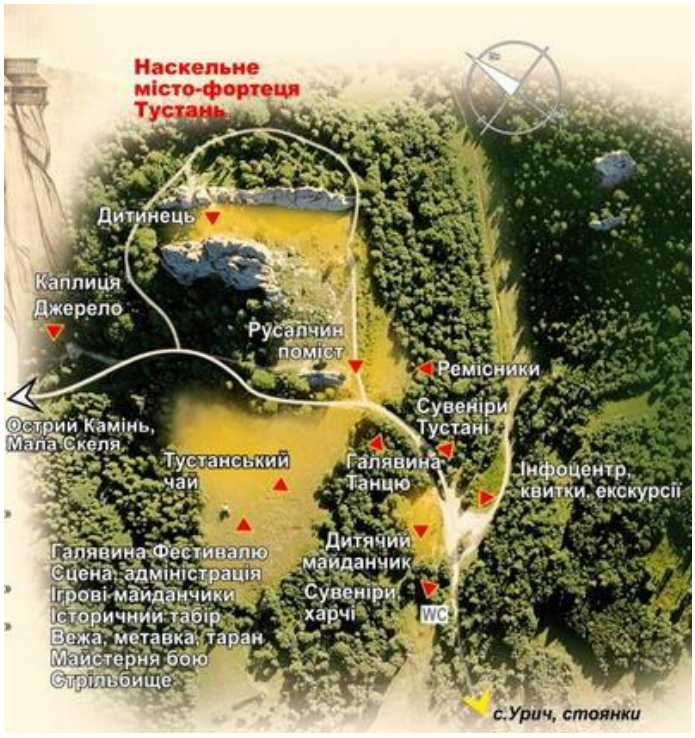

Рис. 2.11. Карта марутів Наскельним містом-фортецею села Урич

Фортеця Тустань була побудована в IX століття та слугувала оборонним, адміністративним і митним центром на важливому Соляному шляху. Вона також виконувала функції укріплення для контролю над місцевісцю (рис. 2.12). Архітектура фортеці є унікальною, оскільки дерев'яні конструкції органічно поєднувалися з природними скелями, що створювали природну особливу атмосферу місцевосці.

Рис. 2.12. Вигляд фортеці по дослідженням М. Рожка

На території знайдено численні артефакти, які відображають побут, військове обладнання та ремесла середньовічних мешканців. «Тустань» розташована серед карпатських лісів і скельних масивів, що створює унікальний культурно-природний ансамбль. Скельні утвори, такі як Камінь, Гострий Камінь і Жолоб, є не лише частиною історичного об’єкта, а й окрасою землі. Заповідник функціонує як туристичний і культурний центр. Тут проводяться щорічні фестивалі середньовічної культури, екскурсії та інтерактивні події. Туристична інфраструктура включає піхохідні маршрути, оглядові майданчики, інформаційні стенди та музей з експозиціями, аудіо гіди та багато іншого.

«Тустань» є елементом національної спадщини України, символом боротьби за незалежність і культурною перлиною, яка приваблює тисячі туристів щороку. Об'єкт має значний потенціал для розвитку культурного туризму та збереження історії.

Стосовно розташування туристичної бази для відвідувачів фортеці Тустань доцільно брати до уваги наявність поблизу кількох бальнеологічних курортів. Найближче до с. Урич є відомий курорт мінеральних вод Східниця (7 км). Крім того, на віддалі 20 км функціонує всесвітньо відомий бальнеологічний курорт Трускавець. Східниця як курорт почала розвиватися в 70-х рр. XX століття, коли один з її жителів, інженер Омелян Олександрович Стоцький відкрив джерела лікувальних мінеральних вод типу «Нафтуся» [34]. Завдяки публікації досліджень Теодора Торосевича у 1836 році про трускавецькі мінеральні води і склад нафтової води, якій пізніше дали назву «Нафтуся», виник курорт Трускавець, який набув популярності на межі XIX-XX ст [13]. І в Східниці, і в Трускавці наявні не лише санаторії, але й готелі та туристичні бази.

Однак, набагато зручніше для відвідувачів Державного історико-культурного заповідника «Тустань» було б перебування безпосередньо поблизу цієї пам’ятки, особливо для тих, хто планує тривалий відпочинок у цьому мальовничому куточку. Не зважаючи на незначну віддаль від Східниці до

Урича, суттєвою перешкодою для відвідувачів є незадовільний стан дороги, яка сполучає ці місця. Тому доцільно спорудити окрему туристичну базу в с. Урич.

Дослідження розвитку сільських поселень, проведені Степанюком А. В., дають змогу зробити висновок, що стан поселень є наслідком історичного процесу, який протягом століть формував і утверджував такі містобудівні утворення, які є результатом еволюції, що відбувалася впродовж тривалого часу [32]. Тому для вибору місця розташування туристичної бази потрібно опиратися на існуючий стан забудови с. Урич та перспективи використання його території.

Для населеного пункту, де розташований Державний історико-культурний заповідник «Тустань», фахівцями було розроблено схема зонування села Урич (рис. 2.13). Дотримання цієї схеми забезпечує виконання згаданих вище принципів координації діяльності суб'єктів і збереження цілісності навколишнього середовища й архітектурних традицій регіону.

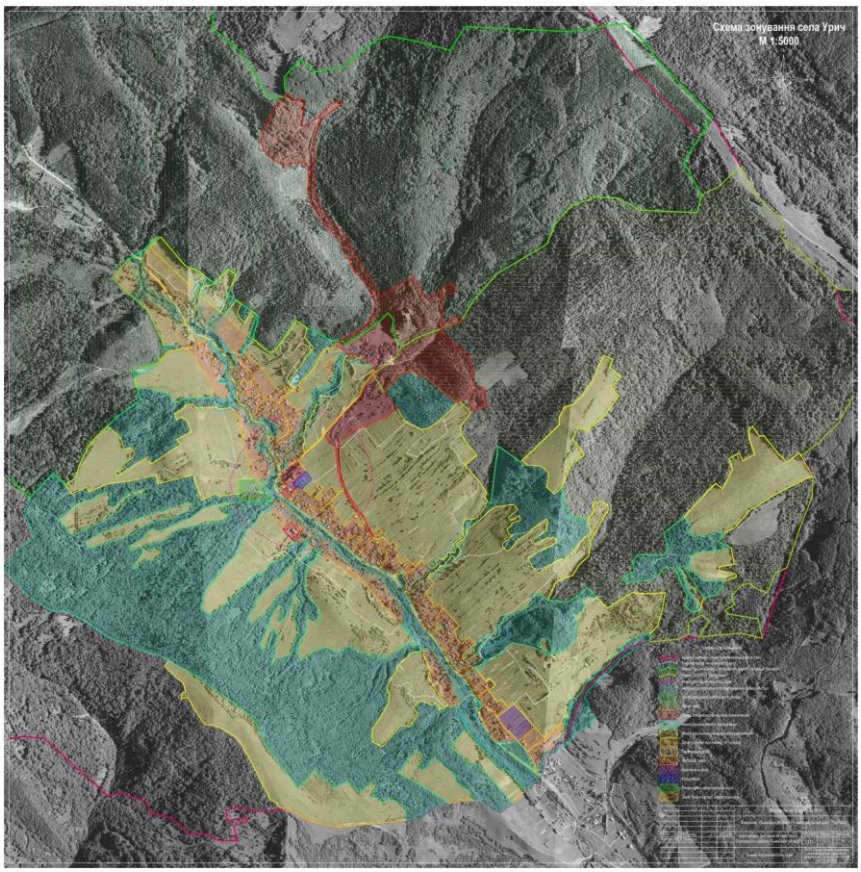

Рис. 2.13. Схема зонування села Урич ([2])

[2] Надано працівниками Державного історико-культурного заповідника «Тустань»

Крім того, для проектування туристичних об’єктів поблизу історичних дестинацій важливо враховувати візуальне сприйняття об’єктів відвідувачами. Зокрема, при проектуванні туристичної бази поруч із скельною групою заповідника «Тустань» доцільно опиратись на аналіз умов візуального сприйняття скельних груп (рис. 2.14).

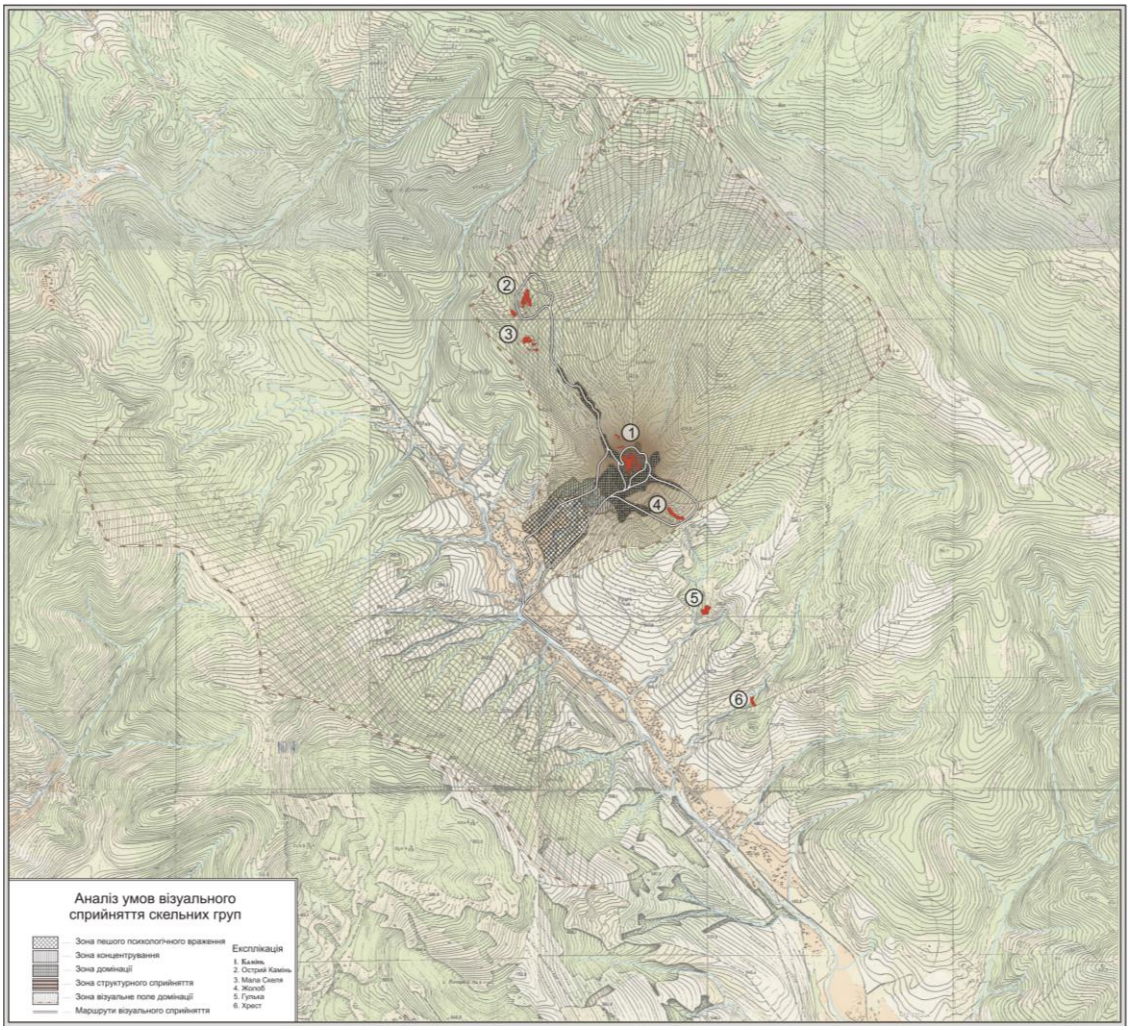

Рис. 2.14. Схема аналізу умов візуального сприйняття скельних груп ([3])

На сьогодні «Тустань» є популярним туристичним і культурним центром, який привертає увагу відвідувачів з України та світу. Заповідник активно розвивається, поєднуючи збереження історичної спадщини з інноваційними підходами до туризму та культури. Щорічно на території заповідника проходять фестивалі середньовічної культури, які включають лицарські турніри, театралізовані вистави, майстер-класи з народних ремесел та інтерактивні зони.

[3] Надано працівниками Державного історико-культурного заповідника «Тустань»

Особливо популярний фестиваль «Ту Стань!», який створює атмосферу середньовіччя, залучаючи тисячі відвідувачів.

Історико-культурна складова заповідника: - *збережені елементи:* на скелях залишилися численні сліди конструкцій середньовічної дерев'яної фортеці — пази, вруби та опори, які дають змогу проводити науково обґрунтовані реконструкції;

- *Археологічний потенціал:* регулярні дослідження виявляють нові артефакти, що доповнюють уявлення про історію цього місця;

- *музейний комплекс:* на території заповідника діє музей, де представлені археологічні знахідки, інформація про історію фортеці та її значення для регіону.

Природне середовище: - *ландшафт:* скельні утворення є домінантою ландшафту, який поєднується з густими лісами та мальовничими галявинами;

- *екологічний стан:* природна екосистема залишається відносно незайманою, проте спостерігається негативний вплив туристичної діяльності, зокрема ерозія ґрунтів у зонах підвищеного навантаження.

Туристична інфраструктура: - *позитивні аспекти:* організовано мережу туристичних маршрутів різної складності, що забезпечує доступ до ключових точок огляду та пам'яток. Є зони відпочинку, інформаційні стенди та місця для проведення масових заходів. Щорічно проводиться фестиваль середньовічної культури «Ту Стань!», який привертає велику кількість туристів і популяризує об'єкт.

- *недоліки:* брак якісних доріг і паркувальних місць, що ускладнює доступ до об'єкта для туристів; недостатня кількість закладів громадського харчування та місць для проживання, особливо під час масових заходів; відсутність сучасних мультимедійних рішень, які могли б зробити ознайомлення з історією фортеці більш інтерактивним.

Соціально-економічний вплив: - *вплив на місцеву громаду:* заповідник є важливим джерелом доходів для місцевого населення через туризм і пов'язані із ним послуги (проживання, харчування, сувеніри).

- *туристичний потік:* хоча кількість відвідувачів поступово зростає, відсутність достатньої реклами на національному та міжнародному рівні обмежує потенційний потік туристів.

Екологічні виклики: високе антропогенне навантаження в сезон пікових відвідувань загрожує природним ландшафтам і скельним утворенням; потреба в екоорієнтованій інфраструктурі, яка б мінімізувала вплив на навколишнє середовище.

Отже, рекреаційно-туристичний простір Тустані має величезний потенціал для розвитку, однак для його повного розкриття необхідно вирішити ряд інфраструктурних, екологічних та організаційних проблем. Запровадження сучасних архітектурно-планувальних рішень та інтеграція інноваційних технологій можуть значно підвищити туристичну привабливість цього унікального об'єкта.

2.4. Принципи сталого розвитку в архітектурно-планувальній ревіталізації

Архітектурно-планувальна ревіталізація є багатогранним процесом, що потребує врахування екологічних, соціальних і економічних аспектів. У цьому контексті принципи сталого розвитку стають основою для досягнення гармонії між збереженням культурної спадщини, комфортом для людей і мінімізацією впливу на довкілля.

Екологічна стійкість є одним із ключових принципів, який забезпечує баланс між розвитком інфраструктури та збереженням природних ресурсів. Цей підхід враховує мінімізацію негативного впливу на довкілля, гармонійне поєднання із природним середовищем та використання сучасних екологічно безпечних рішень.

Мінімізація впливу на довкілля відбувається через обмеження втручання в природні ландшафти, збереження біорізноманіття та раціональне використання ресурсів.

Використання екологічних матеріалів — застосування у будівництві та реконструкції матеріалів, які не шкодять навколишньому середовищу й підлягають переробці.

Енергоефективність — це використання відновлюваних джерел енергії (сонячна, вітрова енергія) та енергоощадних технологій у проєктуванні та експлуатації об’єктів. Захист від ерозії та забруднення процес, що допомагає планувати територій із врахуванням водовідведення, захисту ґрунтів і мінімізації забруднень.

Наступним принципом є збереження культурної спадщини, адже це фундаментальний аспект архітектурно-планувальної ревіталізації, що забезпечує збереження історичних, архітектурних та культурних цінностей для сучасних і майбутніх поколінь. Цей підхід дозволяє відновлювати, адаптувати та популяризувати об’єкти, зберігаючи їхню автентичність і значущість.

Адаптивне використання: гармонійне впровадження сучасних функцій у історичні об’єкти, не змінюючи їхньої автентичності.

Реставрація та консервація: виконання робіт із дотриманням наукових методик і збереженням оригінальних елементів об’єкта.

Дотримання контексту: проєктування нових споруд або елементів, які доповнюють культурний ландшафт, не руйнуючи його.

Наступним аспектом ревіталізації є соціальна спрямованість, яка забезпечує комфорт, доступність та інтеграцію інтересів місцевих громад у проєкти. Вона сприяє створенню середовища, що враховує потреби різних категорій населення, стимулює соціальну активність і підвищує якість життя.

Доступність для всіх: забезпечення архітектурних рішень, які враховують потреби маломобільних груп населення, включаючи людей з інвалідністю, літніх осіб і батьків із дітьми.

Універсальний дизайн: використання принципів, які дозволяють комфортно використовувати простір усім користувачам незалежно від їхніх фізичних можливостей.

Безбар'єрне середовище: облаштування пандусів, ліфтів, широких проходів і спеціально адаптованих зон для людей з обмеженими можливостями.

Економічна життєздатність є фактором успішної архітектурно-планувальної ревіталізації, оскільки забезпечує довготривалу ефективність та сталий розвиток об'єкта. Вона спрямована на створення економічної бази, яка дозволяє утримувати та розвивати об'єкт, при цьому забезпечуючи економічні вигоди для місцевої громади та залучених сторін.

Державне фінансування: отримання грантів та субсидій на реставрацію, охорону та розвиток об'єктів культурної спадщини.

Приватні інвестиції: взаємодія з бізнесом для створення об'єктів туристичної інфраструктури (готелів, ресторанів, сувенірних магазинів) або організації заходів.

Міжнародні гранти: участь у програмах фінансування від міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ЄС, USAID), які підтримують проєкти збереження спадщини.

Інноваційність та технологічність є елементами сучасної архітектурно-планувальної ревіталізації, що дозволяють зробити об'єкти більш привабливими, функціональними та доступними. Використання новітніх технологій сприяє збереженню історичної спадщини, покращенню туристичного досвіду та ефективності управління територіями.

Інтерактивні технології для відвідувачів: *доповнена реальність (AR):* відтворення історичного вигляду об’єктів через мобільні додатки, які дозволяють відвідувачам побачити, як об’єкти виглядали в минулому.

Віртуальна реальність (VR): створення віртуальних екскурсій, які дозволяють зануритися в атмосферу історичних подій або ознайомитися з пам’ятками дистанційно.

Інтерактивні екрани: встановлення мультимедійних інформаційних стендів, які надають історичну інформацію, маршрути або рекомендації щодо відвідування.

Застосування цих принципів дозволяє створювати проєкт, який не лише зберігає історико-культурні об’єкти, але й сприяє сталому розвитку територій, гармонійно поєднуючи економічні, соціальні та екологічні інтереси.

РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ

3.1. Історія об’єкту

Фортеця Тустань була заснована приблизно у IX столітті, у період, коли Карпати стали важливим стратегічним регіоном для контролю над торговими шляхами с. Назва «Тустань» походить від словосполучення «Тут стань», що вказує на функцію митного та оборонного пункту, де зупинялися купці для сплати мита .

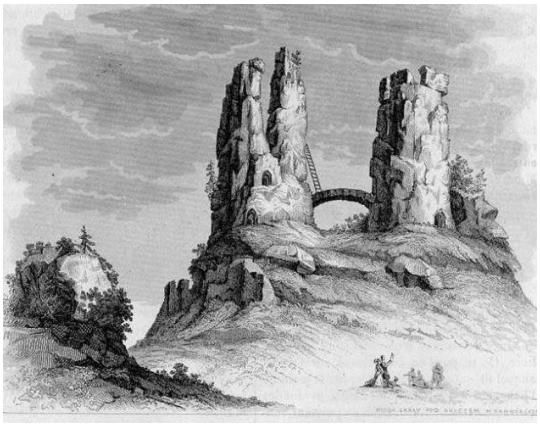

Рис. 3.1 Скелі Уричу (Тустань)

Гравюра з книги Леонадра Ходзко (Leonard Borejko Chodźko) "Історія Польщі" (том 3, видана в Парижі у 1839 р.)

Фортеця була збудована на скельних утвореннях, які забезпечували природний захист і стратегічну висоту. Тустань входила до системи прикордонних укріплень Галицького князівства та контролювала важливий соляний шлях із Дрогобича через Карпати до Європи.

Розквіт відбувся у період Галицько-Волинського князівства (XII–XIII ст.) У цей період Тустань стала важливим центром оборони, торгівлі та управління. Фортеця виконувала оборонну функцію, захищаючи кордони князівства від нападів кочівників, угорців і монголо-татар (рис.3.2). Вона також слугувала адміністративним центром, де зберігалися важливі документи та здійснювалося керування прилеглими територіями. У цей період дерев'яні конструкції фортеці гармонійно доповнювали природний рельєф скель.

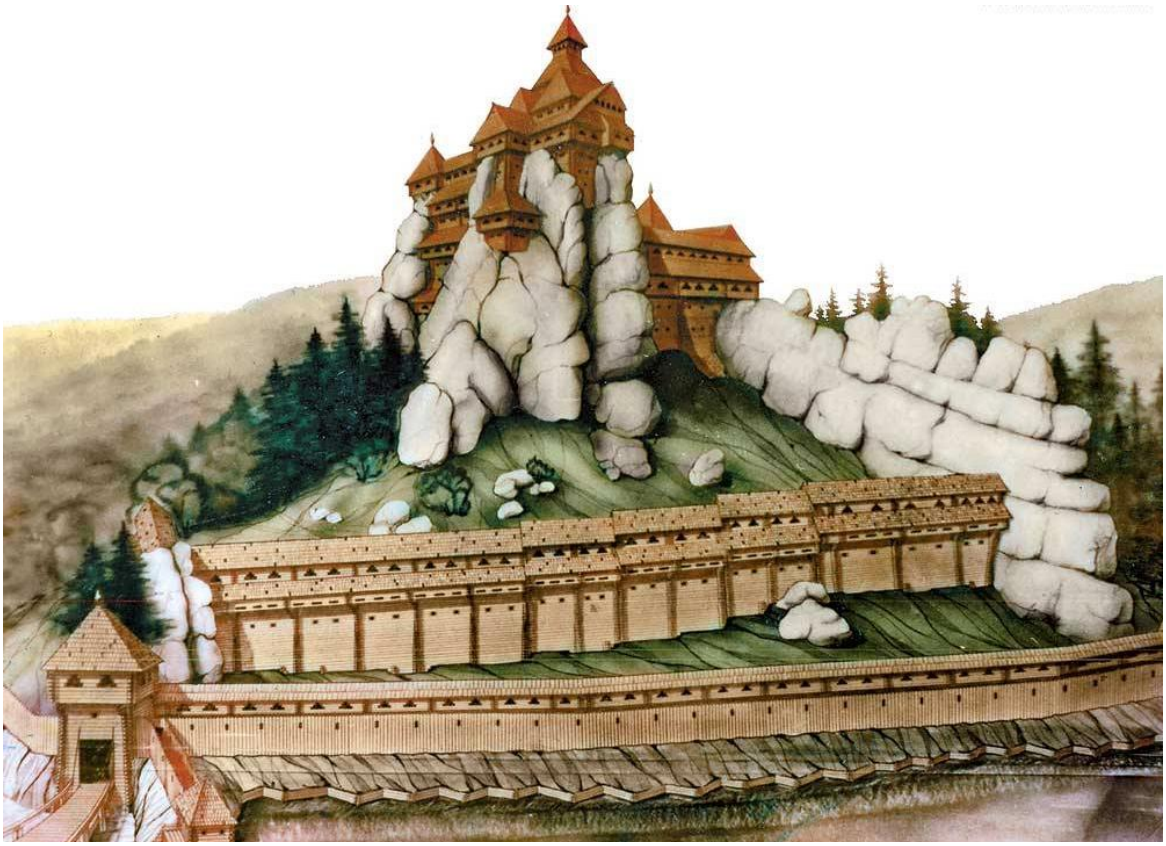

Рис. 3.2 V будівельний період

Реконструкція Михайла Рожка. Графіка Романа Яблонського

Фортеця почала поступово втрачати своє значення у XIV столітті. Це був період, коли зміни в політичній ситуації, розвиток військової техніки та нові виклики часу невпинно змінювали вигляд і долю цього унікального місця. Після того як Галичина у 1349 році перейшла під контроль Польського королівства, Тустань втрачала свою ключову роль як оборонна фортеця (рис.3.3). Вже не було потреби у прикордонному укріпленні, адже нові політичні кордони перемістилися далеко на схід. Місце, яке колись було наповнене гомоном воїнів і митників, поступово занурилося в тишу.

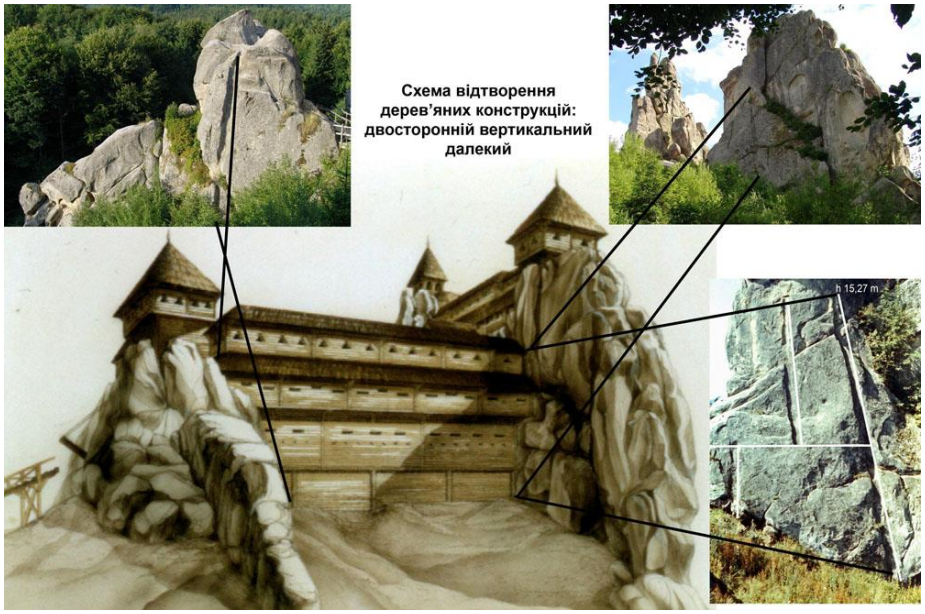

Рис. 3.3 Схема відтворення дерев'яних конструкцій

Реконструкція Михайла Рожка. Графіка Романа Яблонського

Середньовічний світ також змінився. Фортеця, що так довго трималася завдяки своїй дерев'яно-скельній конструкції, вже не могла протистояти новим видам зброї. Розвиток артилерії зробив дерев'яні укріплення вразливими, а стрімкі скелі, які століттями були природним захистом, тепер уже не могли служити надійною перешкодою. Нові методи ведення бою вимагали потужних кам'яних мурів і гарматних веж, яких Тустань не мала. Із часом дороги, якими купці перевозили сіль і товари через Карпати, змінили свої маршрути. Соляний шлях, що проходив повз Тустань, більше не був таким важливим, а з ним зникла й економічна доцільність

утримання фортеці. Залишені напризволяще дерев’яні конструкції почали руйнуватися під впливом часу, вітру і дощів.

Природа поступово повертала своє: дерева обіймали скелі, мох покривав залишки конструкцій, а тихі шепоти лісу заповнювали місце, де колись лунав звук мечів і крики сторожі. Місцеві мешканці, які досі пам’ятали легенди про величну фортецю, використовували ці місця для укриття чи збирання деревини, але для державних справ вона вже була забута.

До XV століття Тустань фактично перестала виконувати свою функцію. Вона залишилася лише спомином про героїчне минуле, символом колишньої могутності Галицько-Волинського князівства. Її скелі зберегли сліди пазів і врубів, які колись тримали величні дерев’яні конструкції (рис.3.4).

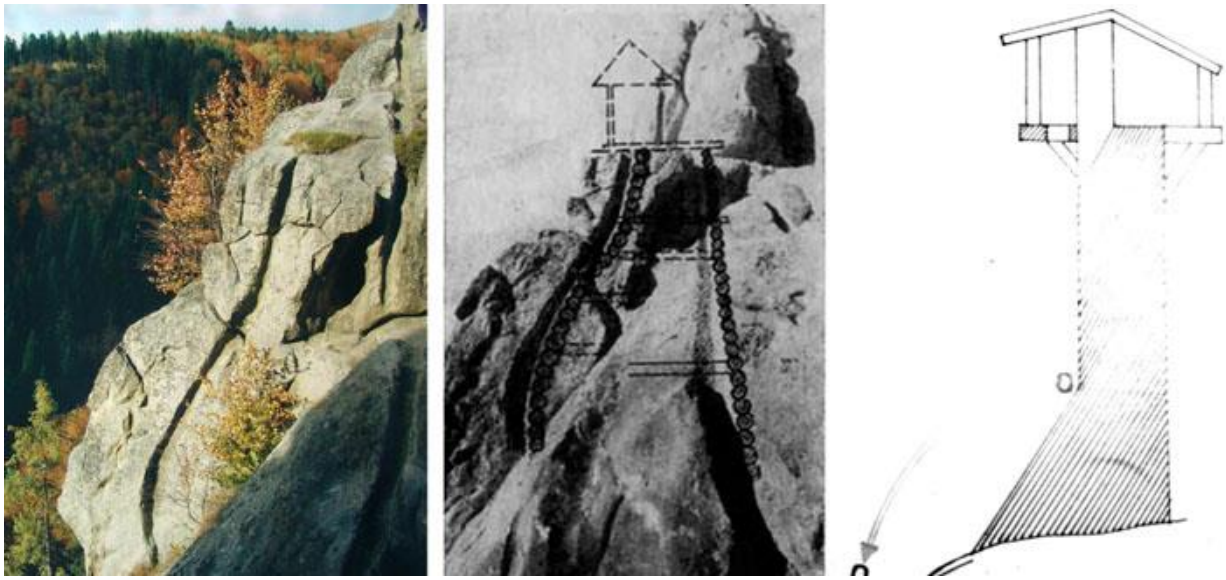

Рис. 3.4 Схема можливого утворення пазів та врубів

Реконструкція Михайла Рожка.

Тустань занепала як фортеця, але не як символ. Її історія — це нагадування про те, як швидко змінюється світ, але водночас це зразок того, як навіть у руїнах можна знайти велич і красу. Її минуле стало підґрунтям для майбутнього, коли сотні років по тому дослідники, археологи та митці відродили цю історію для

нових поколінь. Після входження Галичини до складу Польського королівства у XIV столітті роль Тустані як оборонної споруди почала поступово зменшуватися.

Розвиток артилерії та нових методів ведення бою зробили дерев'яні укріплення менш ефективними. У XV столітті фортеця втратила своє стратегічне значення, і більшість її конструкцій була занедбана.

У XX столітті об'єкт привернув увагу науковців та краєзнавців. Значний внесок у дослідження Тустані зробив український вчений Михайло Рожко (рис.3.5). У 1970-х роках він провів ґрунтовні археологічні розкопки, які дозволили реконструювати вигляд фортеці на основі слідів пазів і врубів у скелях. Було визначено кількість поверхів споруди та їхню висоту.

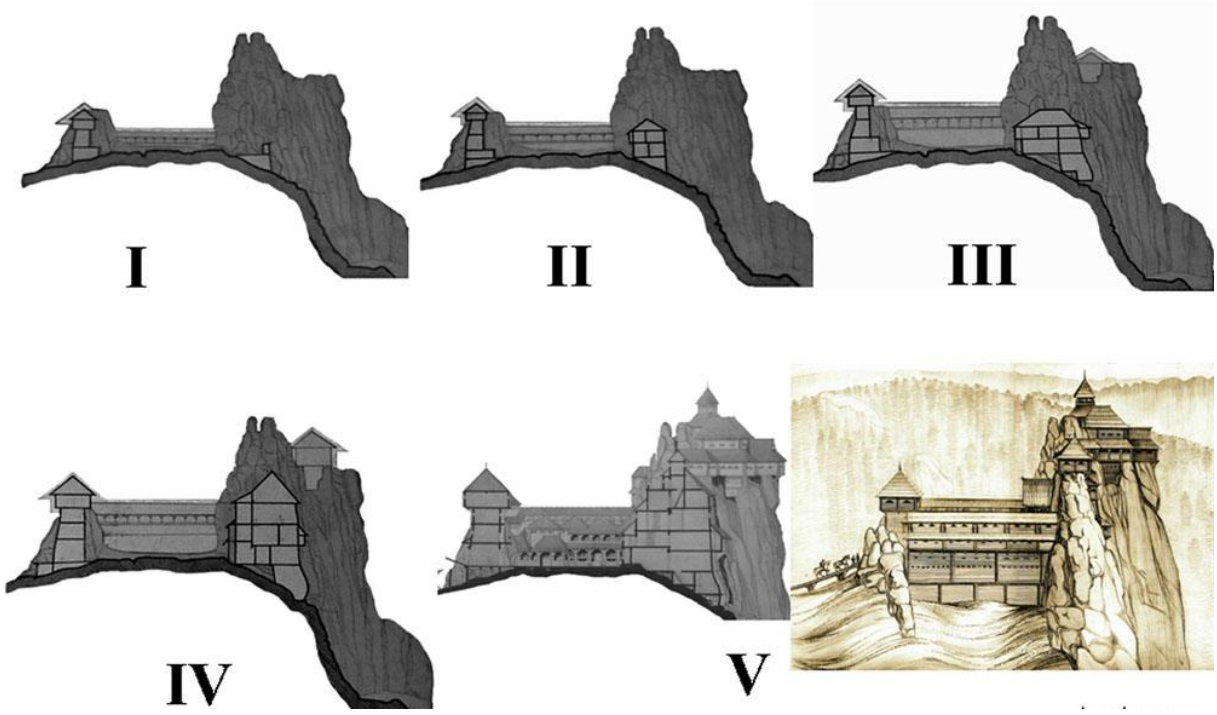

Рис. 3.5 Схема реконструкції

На скелях зафіксовано понад 4000 пазів та врубів, які дають унікальну можливість реконструкції дерев'яної забудови в тривимірному просторі, включно з профілем даху, із загальною висотою житлової забудови 25 м, пази дозволяють визначити висоту наземних оборонних стін, що становила 13-15 м.

У 1994 році Тустань отримала статус державного історико-культурного заповідника, що забезпечило збереження її культурної спадщини. Сьогодні Тустань є не лише об’єктом археологічного інтересу, а й популярним туристичним та культурним центром. На території заповідника діє музей, який представляє археологічні знахідки, макети фортеці та інформацію про історію регіону. Тустань стала прикладом збереження спадщини через інтеграцію культурних, освітніх та туристичних програм.

3.2. Існуючий стан

Історико-культурний заповідник «Тустань» — це справжня перлина України, де переплелися природна краса Карпатського передгір'я та багатовікова історія. Сьогодні ця територія виконує важливу роль як культурний і туристичний центр, проте вона досягається як із досягненнями, так і з викликами (рис. 3.6). Пішохідні маршрути, що ведуть до основних локацій, продумані й забезпечують зручність для відвідувачів. Оглядові майданчики дають змогу насолоджуватися мальовничими краєвидами, а інформаційні стенди надають цікаву історичну довідку. Музей з інтерактивними експозиціями знайомиться із побутом середньовіччя, водночас занурюючись у світ легенд і фактів про Тустань.

Рис. 3.6 Територія біля скель

Проте сучасні потреби диктують необхідність впровадження інновацій. Паркінги потребують модернізації, а пропускна здатність туристичних об’єктів не завжди відповідає поточному. Попри це, Тустань продовжує розвиватися. Щорічні фестивалі середньовічної культури, такі як «Ту Стань!» (рис. 3.7), не лише привертають туристів, а й підтримують інтерес до національної спадщини. Історична атмосфера, майстер-класи, реконструкції боїв і концерти створення цього підмає настрій і гордість за свою історію.

Рис. 3.7 Події фестивалю

Тустань — це місце, яке одночасно надихає та захист від прагнення до досконалості. Розвиток цього заповідника можливий завдяки новітнім залученим технологіям, інтеграції громади та підтримці з боку держави й бізнесу. Він повинен залишитися не лише збереженою пам’яткою, а й культурним символом України.

3.3. Кліматичний район

Заповідник «Тустань» розташований у межах помірно-континентального кліматичного району, що характеризується чіткою зміною сезонів, помірною кількістю опадів і досить м’якими кліматичними умовами. Клімат цієї зони формується під впливом Атлантичного океану, а також Карпатських гір, які виконують важливу роль у регуляції температури.

Основні кліматичні характеристики:

Температурний режим: середньорічна температура в регіоні коливається в межах +7°C. Літній період (червоно-серпень) характеризується середньою температурою від +20°C до +25°C, що створює сприятливі умови для туристичної дослідності. Зимові місяці (грудень-лютий) супроводжуються середніми температурами від -3°C до -7°C, із можливими зниженнями під час хуртовин.

Опади: середньорічна кількість опадів в регіоні становить близько 700-800 мм, максимально в літні місяці. Найменше опадів спадає на літній період. Літні дощі постійно мають зливовий характер і тривають недовго, що не створює значних перешкод для рекреації.

Вітровий режим: вітри в районі здебільшого мають помірний характер, переважно західного й північно-західного напрямків. Середня швидкість вітру в регіоні коливається від 3 до 4 м/с. У теплі місяці вона постійно є меншою, що забезпечує сприятливі умови для відкритих заходів та екскурсій. У холодний період, особливо взимку, швидкість вітру може дещо зростати, однак сильні буревії спостерігаються через захист території гірськими масивами.

Західні та північно-західні вітри сприяють збереженню помірного рівня вологості й забезпечують природне провітрювання території, що позитивно впливає на флору й фауну заповідника. Цей вітровий режим також не є шкідливим для мікроклімату, що сприяє різноманіттю природного середовища й комфорту для відвідувачів.

Вологість і туманність: рівень відносної вологості становить у середньому 75-80%, це обумовлено близькістю до Карпатських гір, які впливають на мікроклімат регіону, сприяючи накопиченню вологи у повітрі. Ліси, розташовані навколо території заповідника, також відіграють важливу роль у підтримці цього рівня вологості, забезпечуючи природне випаровування та зменшення посушливих. Високий рівень вологості сприяє збереженню біорізноманіття, створюючи оптимальні умови для росту мохів, папоротей і дерев. У теплий період вологість

має тенденцію до більшого зниження, що сприяє комфорту відвідувачів. Взимку вологість може бути вищою, особливо під час утворення туманів, які часто вкривають гірські.

Ці кліматичні особливості створюють сприятливі умови для рекреації та підсилюють естетичну привабливість території, зокрема в осінньо-зимовий період, коли тумани додають історичності цьому місцю. Тумані частіші в осінньо-зимовий період, створюючи мальовничий ефект, але іноді можуть ускладнювати оглядовість.

Кліматичні переваги для туризму: помірний літній клімат сприяє тривалим прогулянкам та екскурсіям. Засніжена зима створює особливу атмосферу для зимових прогулянок і фототурів, хоча туристичних місць для відпочинку ще недостатньо. Чітко виражені сезонні зміни забезпечують різноманітність природних ландшафтів, що приваблює туристів у будь-який сезон.

3.4. Генеральний план території

Генеральний план території історико-культурного заповідника «Тустань» визначає структуру використання земель, збереження природних і культурних об'єктів, а також розвиток туристичної інфраструктури (рис. 3.8). Він включає такі основні елементи:

Історико-культурна зона: основна територія навколо наскельного комплексу, де розташовані залишки фортеці, включає оглядові майданчики, місця археологічних розкопок та експозицій.

Рекреаційна зона: пішохідні маршрути, парки, місця відпочинку, зони для організації масових заходів, таких як фестиваль «Ту Стань!».

Обслуговуюча зона: інфраструктурні об’єкти, зокрема центр для відвідувачів, сувенірні магазини, кафе.

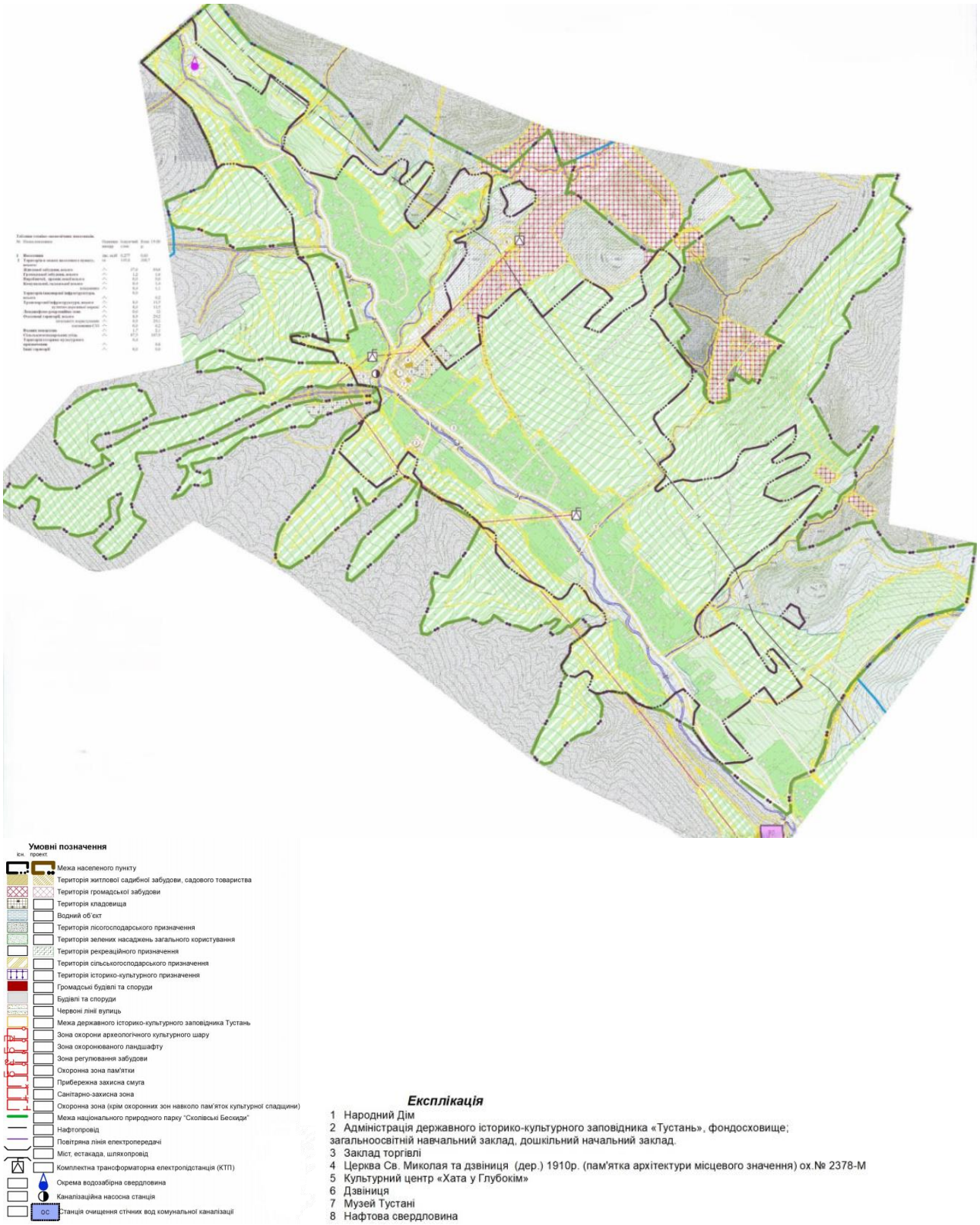

Рис. 3.8 Генеральний план села Урич

суміщений із схемою планувальних обмежень

3.5. Баланс території

3.5.2. Баланс території

- Загальна площа ділянки - 118355 м^2
- Площа забудови - 11267 м^2 (9,5%)

в т.ч

- ярмарок – 1540 м^2
- залишки історичних пам’яток – 5745 м^2
- проектовані споруди – 3982 м^2
- Площа мощення, в т.ч. майданчиків - 40559 м^2 (34,5%)

в т.ч

- пішохідні доріжки, тип 1 - 4336 м^2
- пішохідні доріжки, тип 2 - 33153 м^2
- проїзди - 1921 м^2
- паркінг гостьовий - 2505 м^2
- паркінг для персоналу - 484 м^2
- сцена - 468 м^2
- дитячі зони - 2089 м^2
- спортивні зона - 5603 м^2

- Площа оселенення - 66529 м^2 (56%)

3.6. Об’ємно – планувальні рішення.

Проектом передбачено ревіталізацію туристичної бази в Тустані з відновленням існуючого простору та створенням сучасної інфраструктури для забезпечення комфорту відвідувачів. Будівля стане частиною туристично-інформаційного комплексу, який поєднуватиме функції відпочинку, освіти та культурного дозвілля.

Будівля має складну форму і поділена на кілька зон, які будуть об'єднані загальним функціональним простором у рамках проекту.

На першому поверсі передбачено облаштування:

- головного входу через просторий тамбур, що веде до загального холу;

- інформаційно-туристичного центру з рецепцією, де відвідувачі зможуть отримати інформацію про маршрути та послуги;

- сходово-ліфтового вузла для забезпечення доступності будівлі для маломобільних груп населення;

- санвузлів для відвідувачів та персоналу;

- гардеробу для зберігання особистих речей;

- зону ресторану та їдальні;

- простір для відпочинку з лаунж-зоною.

- конференц-зали, оснащеної сучасними мультимедійними засобами для проведення зустрічей і заходів;

- приміщення для зберігання туристичного спорядження.

Проект спрямований на створення зручного середовища для відвідувачів, гармонійно інтегрованого у природний ландшафт та збереження унікальної атмосфери Тустані. Деталі проекту дозволяють забезпечити як індивідуальний, так і груповий відпочинок із урахуванням сучасних вимог до комфортного та екологічного туризму.

Сума всіх приміщень 1-го поверху – 3 964,80 м^2

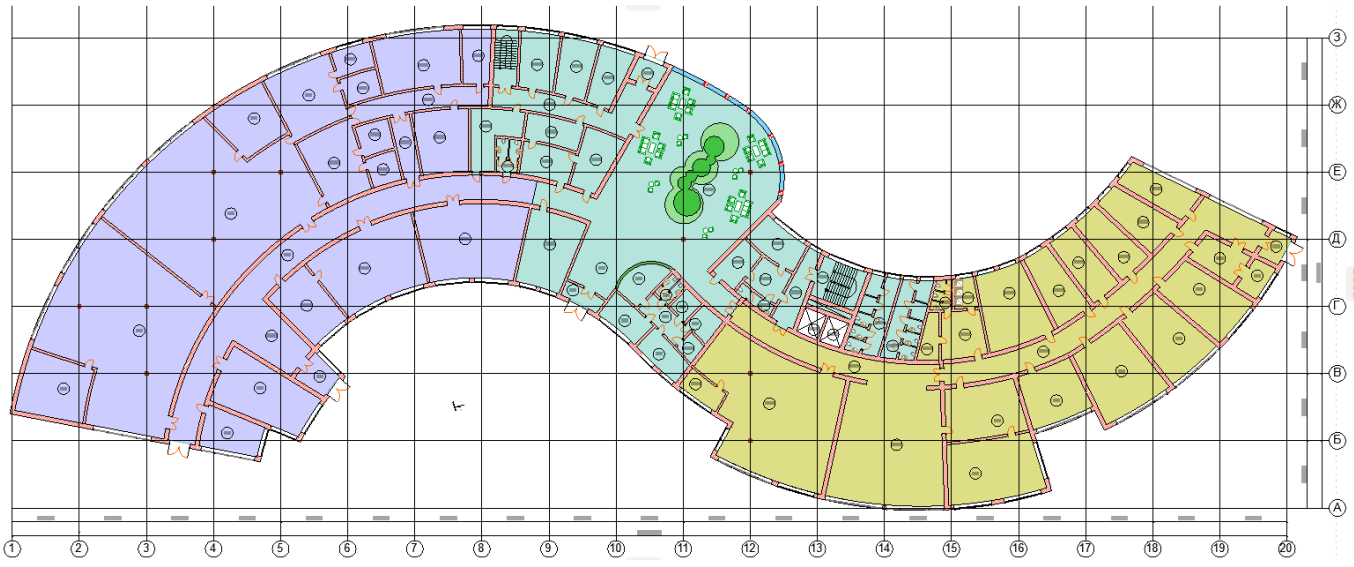

Рис.3.9. Схема плану 1-го поверху

На другому поверсі запропоновано номери категорії люкс, напів люкс, тримісні, двомісні, одномісні номери, допоміжні, технічні приміщення, відпочивальні, також передбачені санвузли, ліфти та сходові клітки.

Сума всіх приміщень 2-го поверху – 2 569,45 м^2

Рис.3.10. Схема типового поверху

На території також знаходиться 15 будиночків для глемпінгу, сума приміщень одного будиночку становить - 36,1 м^2. Сума всіх будинків — 541,5 м^2.

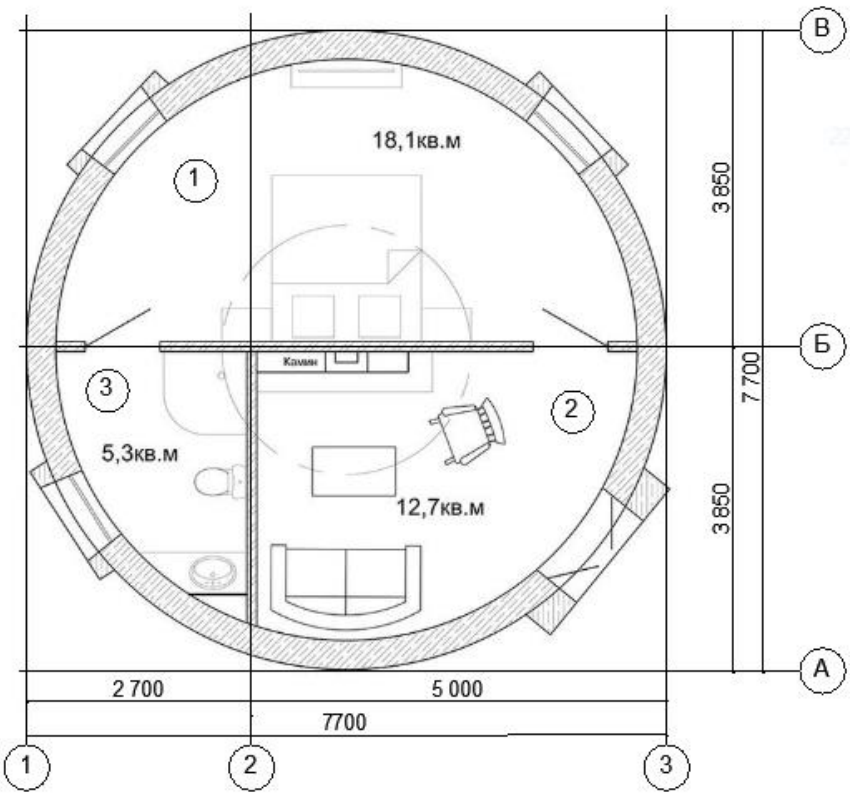

Рис.3.11. Схема будиночку для глемпінгу

3.7. Архітектурно-конструктивні рішення

Конструктивна схема туристичної бази в Тустані розроблена з урахуванням екологічних, кліматичних і культурних особливостей регіону. Вона базується на принципах стійкості, міцності, енергоефективності та гармонійного вписання в природний ландшафт. Детальний опис основних елементів конструктивної схеми:

1. Фундаменти

Стовпчастий фундамент: застосовуються на ділянці із значними перепадами висот та для окремих конструкцій, наприклад, терас. Виконаний з армованого бетону, щоб витримувати навантаження від будівлі та вплив сезонних змін грунтів.

Гідроізоляція: використовується рулонна для захисту від ґрунтових вод, а також теплоізоляція фундаментів для зниження тепловтрат.

2. *Каркас*

Основу будівлі формує залізобетонний та точково сталевий каркас, що відповідає за міцність та жорсткість. Також є присутні і дерев'яні елементи, які забезпечують екологічність. Застосування клеєної деревини дозволяє створювати великі пролітні конструкції на терасах без додаткових опор, що важливо для просторих приміщень, таких як нариті літні тераси.

3. *Стіни*

Зовнішні стіни:

Багатошарова конструкція: внутрішній шар – клеєний брус або дерев'яні панелі; утеплювач – мінеральна вата, ековата або пінополіуретан для забезпечення високої теплоізоляції.

Зовнішній шар – декоративна штукатурка, облицювання натуральним каменем або деревом для гармонізації з навколишнім ландшафтом.

Внутрішні стіни:

Полегшені перегородки із гіпсокартону або дерева, що дозволяє гнучко зонувати простір.

4. Перекриття

Використовуються монолітні залізобетонні плити для основних несучих конструкцій (перший поверх).

Дерев’яні балки – для міжповерхових перекриттів, що поєднують легкість і естетику.

Особливості: забезпечують звуко- і теплоізоляцію. Підсилені спеціальними матеріалами для вогнестійкості.

5. Дах експлуатований:

Тип даху: плоский, місцями з мінімальним ухилом (до 5%) для забезпечення експлуатації та облаштування зелених насаджень.

Шари конструкції: - несучий шар – монолітна залізобетонна плита або металеві профілі з наливним бетонним покриттям;

- гідроізоляційний шар – полімерні або бітумні мембрани, що захищають від протікань;

- захисний шар – геотекстиль для запобігання механічному пошкодженню мембрани;

- дренажний шар – дренажні мати або гравій, що забезпечує відведення зайвої вологи;

- субстрат – спеціальний легкий ґрунт для рослин.

Тип зеленого даху:

-інтенсивний – з глибоким шаром ґрунту для кущів, трав і навіть невеликих дерев;

- екстенсивний – тонкий шар субстрату для невибагливих рослин, таких як мохи чи сукуленти;

Рослинність: Підбирається з урахуванням кліматичних умов Карпат. Використовуються морозостійкі та маловибагливі види.

Матеріал утеплювача:

Екструдований пінополістирол (XPS) або мінеральна вата, стійка до впливу вологи.

Розташування: утеплювач розміщується під гідроізоляційним шаром для захисту від температурних коливань і вологості.

Додаткові елементи:

Бар'єри безпеки: огородження по периметру для безпечної експлуатації.

Системи поливу: автоматичний полив для підтримки зелених насаджень.

Дренажні системи: Забезпечують ефективне відведення зайвої води, уникаючи застою.

Експлуатований зелений дах сприяє покращенню теплоізоляції будівлі, створює додатковий простір для відпочинку, гармонійно вписується в природний ландшафт і знижує екологічний вплив об’єкта.

6. Вікна та двері:

Енергоефективні вікна: двокамерні склопакети з низькоемісійним покриттям; рами з алюмінію з терморозривом.

Двері: вхідні двері – із термо- та звукоізоляцією.

Внутрішні – дерев’яні, із врахуванням стильової єдності приміщень.

7. Інженерні системи

Опалення: теплові насоси або твердопаливні котли, що працюють на екологічному паливі. Система «тепла підлога» для зонування тепла в приміщеннях.

Електропостачання: сонячні панелі як додаткове джерело енергії, енергозберігаючі системи освітлення.

Водопостачання та каналізація: сучасна система водоочищення, біоочисні споруди для мінімізації впливу на екологію.

8. Додаткові елементи

*Тераси та балкони: в*ідкриті зони для відпочинку, виконані з деревини, стійкої до зовнішніх впливів.

*Ландшафтна інтеграція: з*береження існуючих зелених насаджень, додаткове озеленення прилеглих територій.

Проект бази поєднує автентичний стиль і сучасний комфорт, надаючи туристам унікальний досвід перебування в культурно-природному середовищі Тустані

3.8. Архітектурно-художнє вирішення фасадів туристичної бази

Загальна концепція фасадів: *Стиль:* органічний архітектурний підхід, що поєднує плавність форм, екологічність і сучасний дизайн.

Форма: закруглені кути та фасади створюють м’який візуальний образ будівлі, що сприяє її інтеграції в природний ландшафт. Плавні лінії підкреслюють динаміку та природність об’єкта.

Скляні фасадні системи: панорамне скління забезпечує максимальну природну освітленість і візуальний зв'язок з природою. Використовується енергоефективне тришарове скло з низькоемісійним покриттям. Вбудовані сонцезахисні системи (зовнішні жалюзі, рефлектори).

Вентильовані фасади: системи із облицюванням натуральними матеріалами, такими як деревина (термоясен, модрина) або керамограніт, забезпечують довговічність, шумо- та теплоізоляцію.

Живі стіни: вертикальне озеленення інтегровано в фасадні системи, використовується модульна конструкція для висадки рослин.

*Експлуатований зелений дах: с*истема багатошарового покриття: гідроізоляція, дренаж, субстрат і рослинність. Використовуються кущі, трави та карликові дерева, які стійкі до місцевого клімату. Додаткові зони для відпочинку з лавками та відкритими просторами.

*Тераси: з*акруглені балкони з вбудованими зеленими зонами для вирощування квітів і декоративних рослин, використання контейнерного озеленення з автополивом.

Інтеграція зелені: ландшафтні елементи, які спускаються з даху й фасадів до навколишньої території, створюючи ефект "будівлі-парку".

Матеріали фасадів:

Деревина: термодеревина для облицювання окремих елементів, структура з натуральним захисним шаром для збереження природного вигляду.

Камінь: натуральний сланець або піщаник, що використовується для цоколя та акцентних зон фасаду.

Метал: перфоровані панелі для зон із зовнішнім озелененням, які забезпечують доступ до рослин і водночас підкреслюють сучасний стиль.

Скло: прозоре, тоноване чи матове, у залежності від функціонального призначення зон.

Освітлення фасадів: підсвічування живих стін і зелених зон. Локальні джерела світла, що підкреслюють рослинність на фасадах і дахах у вечірній час.

Контурне освітлення: світлодіодні стрічки, інтегровані в закруглені елементи фасадів, створюють м’яке і рівномірне світло.

Функціональні переваги:

Екологічність: Використання зелених насаджень знижує ефект "теплового острова" та покращує якість повітря.

Енергоефективність: Система вентиляційних фасадів, зелені дахи та сучасне скління зменшують тепловтрати взимку та перегрів влітку.

Естетика: Закруглені форми та інтеграція природних елементів створюють відчуття гармонії й затишку.

Проект передбачає сучасний вигляд туристичної бази з акцентом на комфорт, екологічність і унікальність.

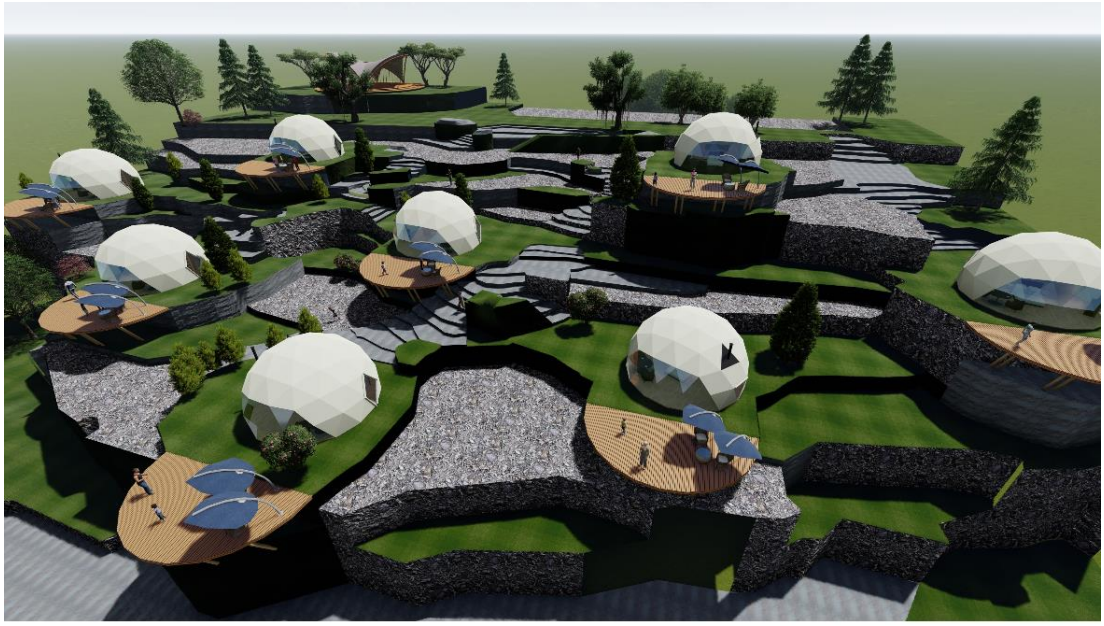

Рис.3.12. Будиночки для глемпінгу

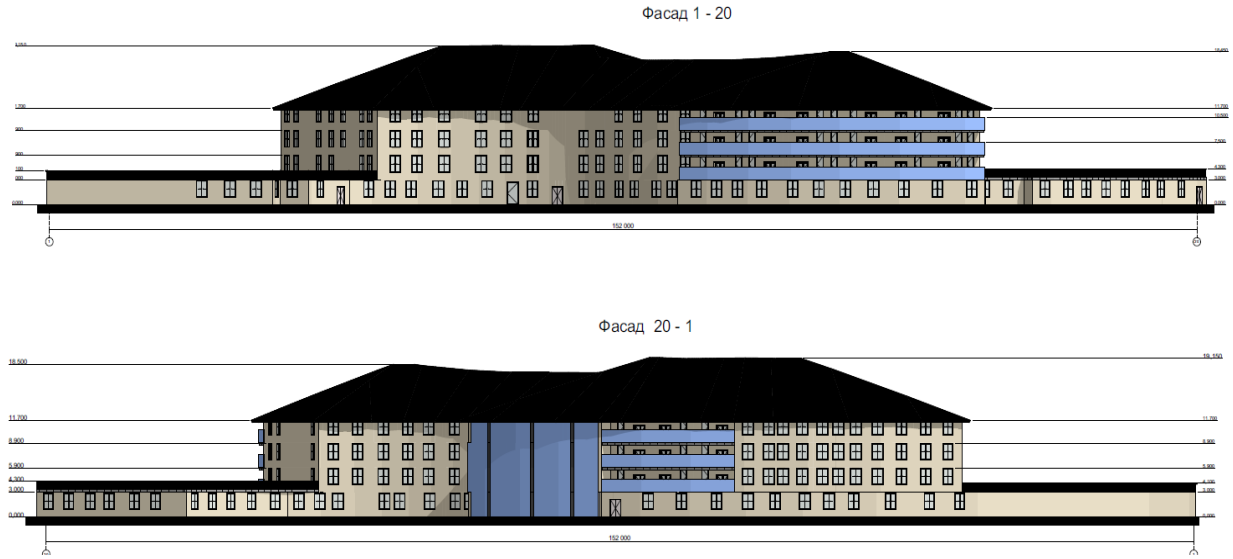

Рис.3.13. Фасади готелю

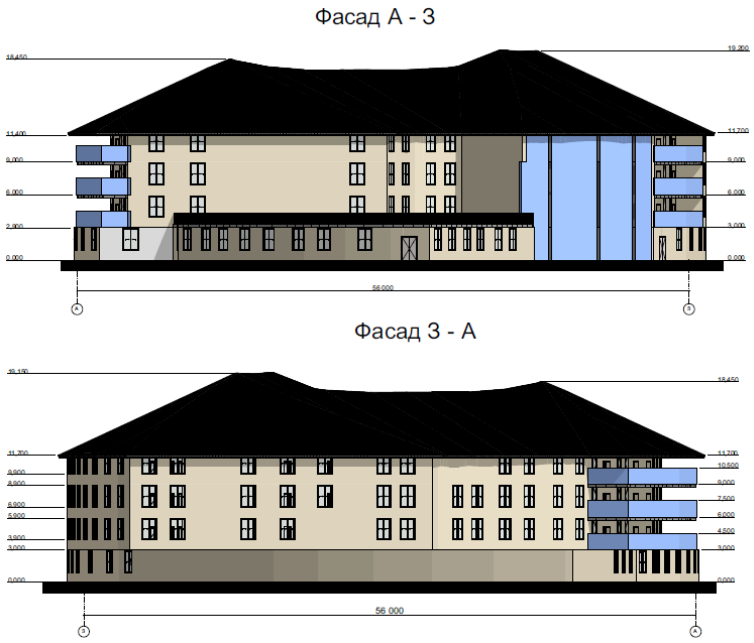

Рис.3.14. Фасади готелю

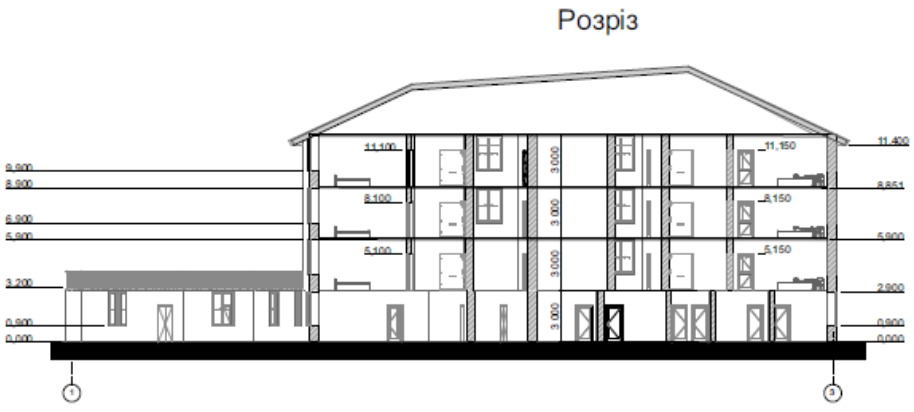

Рис.3.14. Розріз готелю

3.9. Техніко-економічні показники

Табл.1. Техніко-економічні показники

№ п/п	Показник	Один. вим.	Кількість
1.	Поверховість		5 пов.
2.	Висота поверху	м	2,80 - 4,0;
3.	Загальна площа ділянки	$м^2$	118 355
4.	Площа забудов в т.ч - ярмарок - існуючі пам’ятки - проектовані споруди	$м^2$	11267 1540 5745 3982
5.	Гранична висота споруди	м	16,2
6.	Умовна висота споруди	м	9,8
7.	Загальна площа всіх приміщень споруди (до ревіталізації)	$м^2$	1 567,5
8.	Загальна площа всіх приміщень споруди (після ревіталізації) в т.ч - підвальний поверх - 1-й поверх - 2-й поверх - 3-й поверх - 4-й поверх - 5-й поверх	$м^2$	4393,4 936,6 1145,6 1142,2 1168,8 1168,8 1168,8
9.	Будівельний об’єм в т.ч - ярмарок - існуючі пам’ятки	$м^3$	104 200 21 560 28 725

	- проектовані споруди		23 910

3.10. Фотофіксація існуючого стану

Рис.3.15. Інформаційні вказівники до скель фортеці

Рис.3.16. Поляна для фестивалів з макетом замку

Рис.3.17. Околи території біля історико-культурного заповіднику

Рис.3.18. Початок підйому на скелю

Рис.3.19. Сходи в центральну частину фортеці

Рис.3.20. Вид з фортеці

Рис.3.21. Підйом до центральної частини фортеці

Рис.3.22. Макет фортеці з музею

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

4.1. Особливості природоохоронних заходів для об’єктів туристичної сфери

Розширення земель, забудованих людиною, збільшило навантаження на природні та історичні ландшафти. Тому в кожному будівельному проекті планування туристичних об’єктів потребує наукового обґрунтування. Зокрема, проектування, будівництво та експлуатація даного об'єкта повинні гармонійно вписуватися в ландшафт і елементи природного середовища даної території..

Природоохоронні заходи спрямовані на зменшення та усунення негативного впливу споруджуваних об’єктів туризму на навколишнє середовище, охорону та покращення природних ресурсів, зокрема:

1) будівництво та експлуатація очисних споруд;

2) впровадити маловідходні процеси;

3) схема розташування туристичної бази та під'їзду до неї враховує екологічні вимоги;

4) меліорація земель;

5) за необхідності вживати заходів проти ерозії ґрунту.

При спорудженні туристичної бази необхідно враховувати вимогу збереження територій та об’єктів природно-заповідного фонду, забезпечення екологічної безпеки населення [10].

При проектуванні та будівництві туристичних об’єктів слід повністю аналізувати вплив самого процесу будівництва на навколишнє середовище. Люди хочуть бути ближче до водойм, а не далеко від лісів чи лісів, щоб мати можливість оздоровитися, відпочиваючи на лоні природи. У той же час важливо враховувати, як будівля впливатиме на навколишнє природне середовище. Віддача будівництва відбувається на всіх етапах: від закупівлі будматеріалів до експлуатації готового виробу. [4].

Розчищення місць для туристичних об’єктів також знищує насадження та рослинність. Тому необхідно проаналізувати його вплив на етапах вибору місця

розробки та проектування туристичної бази. Зрештою, захистити навколишнє середовище набагато простіше і дешевше, ніж усунути можливі майбутні збитки.

Проектування та будівництво туристичної бази вимагає різноманітних погоджень зі спеціалізованими установами. Наприклад, питання дотримання санітарно-гігієнічних вимог узгоджуються з Інститутом громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМН України. Перспективними напрямами дослідницької діяльності Інституту є: епідеміологічні дослідження зв’язку чинників довкілля і здоров’я; розробка нормативів, правил і заходів, що позитивно впливають на індивідуальне і громадське здоров’я; розробка методів знешкодження та утилізації відходів тощо [12].

З метою оздоровлення навколишнього природного середовища облаштовуються охоронні зони інженерних мереж, червоні смуги автомобільних доріг, санітарно-протипожежні смуги, прибережні смуги річок. Урічанка та існуючі струмки. Ґрунтово-рослинний шар, порушений влаштуванням фундаментів і твердих покриттів, інженерної мережі траншей, вертикального планування, що використовується для підвищення родючості землі.

Узгодження проектної та технічної документації для підключення до мережі інженерного забезпечення об'єктів туристичної бази здійснюється за участю служб, в яких мережа проходить поблизу зони забудови. На етапі розробки робочого проекту документ повинен бути узгоджений з відповідними службами, які надають послуги з подачі води, газу та електроенергії.

У нашому випадку, туристична база буде розміщуватись на території, багатій лісами, у тому числі природно-заповідного фонду. Тому потрібно схвалити заплановане місце її розташування із низкою установ. Зокрема, з Департаментом міжнародного співробітництва та туризму Львівської облдержадміністрації, Львівським обласним управлінням лісового та мисливського господарства та Національним природним парком «Сколівські Бескиди».

4.2. Пропозиції з охорони навколишнього середовища під час спорудження та експлуатації туристичної бази

При плануванні будівництва туристичної бази у селі Урич Стрийського району Львівської області необхідно враховувати фактори, які можуть впливати на навколишнє середовище.

Відповідно до положень Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» при розробці генеральних планів сільські, селищні, міські ради встановлюють режим використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки у приміських та зелених зонах за погодженням з місцевими радами, на території яких вони знаходяться, відповідно до законодавства України [26]. Тому важливо погодити проектні рішення із Підгородецькою сільською радою Стрийського району, на території якої буде розташована туристична база.

Для розробки природоохоронних заходів під час виконання будівельних робіт ми враховували вимоги розділу 7 «Охорона навколишнього середовища в процесі будівництва» ДБН А.3.1-5-2009 «Організація будівельного виробництва». Будівельно-монтажні роботи на територіях з обмеженим режимом господарської діяльності (території та об'єкти природно-заповідного фонду, охоронні зони, прибережні та лісові захисні смуги тощо) здійснюються відповідно до документів, що визначають статус цих територій, законів та кодексів України щодо охорони навколишнього середовища, із дотриманням вимог, що містяться у комплексному висновку державної інвестиційної експертизи проектної документації [6].

У рамках проекту будівництва туристичної бази в селі Урич передбачено реалізацію низки заходів для охорони навколишнього середовища під час будівельних робіт. Ці заходи спрямовані на мінімізацію негативного впливу на екосистему та забезпечення раціонального використання природних ресурсів.

Охорона земельних ресурсів та раціональне використання території:

- компактне розташування об'єкта та під'їзних шляхів, щоб мінімізувати зайнятість земель;

- проведення вертикального планування території для організації ефективного поверхневого стоку через спеціальні зливні лотки з подальшим спрямуванням води в каналізацію;

- організація збирання й тимчасового зберігання будівельних відходів відповідно до санітарно-гігієнічних норм;

Раціональне використання ґрунтового покриву:

- видалення родючого шару ґрунту за спеціальним дозволом з його подальшим зберіганням і використанням під час благоустрою прилеглої території та рекультивації земель;

Дотримання екологічних норм у транспортній інфраструктурі:

- улаштування тимчасових доріг та під'їзних шляхів із забезпеченням захисту сільськогосподарських угідь і зелених насаджень.

Озеленення території:

- завезення родючого ґрунту для благоустрою території та проведення заходів із озеленення, таких як висадка дерев, чагарників і створення газонів.

Облаштування інфраструктури навколо будівлі:

- улаштування твердого покриття для тротуарів і проїздів, що сприятиме зниженню запиленості та ерозії ґрунту.

Ці заходи відповідають вимогам природоохоронного законодавства та сприяють сталому розвитку території, забезпечуючи баланс між будівництвом і збереженням екологічної рівноваги.

Охорона та раціональне використання водних ресурсів:

- централізоване водопостачання з лічильником використаної води;
- відведення дощових стоків до централізованої каналізації;
- встановлення локальних очисних споруд для очищення поверхневих дощових стічних вод;
- недопущення відведення поверхневих стічних вод із території будівельних майданчиків безпосередньо на рельєф, тобто без здійснення

інженерних заходів, що запобігають виникненню осередків техногенної ерозії ґрунтів [6].

Охорона атмосферного повітря:

- раціональна організація повітрообміну в усіх приміщеннях туристичної бази;
- дотримання умов зберігання будівельних матеріалів на відкритих і закритих складах;
- регулярне прибирання території та централізований полив для запобігання забруднення пилом;
- озеленення території та санітарно-захисної зони.

Поводження з відходами:

- роздільне збирання відходів;
- систематичне вивезення харчових і господарсько-побутових відходів спецавтотранспортом.

Використання безпечних будівельних матеріалів:

- застосування традиційних матеріалів, притаманних для Бойківщини;
- застосування новітніх сучасних матеріалів, які мають екологічні сертифікати.

У проекті будівництва туристичної бази передбачено поєднання традиційних матеріалів із сучасними технологіями, що дозволяє зберегти природний вигляд і забезпечити довговічність споруди. Зокрема:

- Фундамент заплановано монолітним бетонним із декоративним облицюванням природним каменем у зоні над ґрунтом.
- Фасади виготовляються з дерев'яних брусів, що гармонійно вписуються у навколишній ландшафт, також частково використовується метод вентильованого та мокрого фасаду, що підкреслює його витонченість та контрасність.
- Дах передбачено з експлуатований із зеленими насмадженнями для підкреслення вписаності цього проекту в контекст існуючої забудови.
- Перегородки виконуються із поєднання дерева та цегли, що забезпечує міцність і теплоізоляцію.

- Перекриття здебільшого – монолітні залізобетонні, що гарантує надійність конструкції.
- Віконні та дверні блоки виготовляються з дерева, що підкреслює автентичний стиль і забезпечує екологічність матеріалів.

Реалізація цих будівельних рішень сприятиме збереженню природного середовища, включаючи ландшафт, рослинний покрив і лісові насадження. Передбачені технології допоможуть захистити поверхневі та ґрунтові води від забруднення, мінімізувати вплив на атмосферне повітря та зберегти екологічний баланс регіону.

4.3. Безпека та сталість у ревіталізації: захист здоров'я та довкілля

Ревіталізація історичних і культурних об’єктів вимагає особливої уваги до питань безпеки та сталого розвитку. Ці аспекти охоплюють заходи щодо захисту здоров’я населення, мінімізації впливу на довкілля та забезпечення тривалого збереження об'єктів.

Безпека здоров'я населення:

Для забезпечення безпеки здоров’я населення під час будівництва та експлуатації об’єктів особливу увагу приділяють вибору матеріалів, які не створюють загрози для людей і довкілля.

1. Використання екологічно чистих і сертифікованих матеріалів:

Сертифікація: Матеріали повинні мати підтвердження якості та безпеки у вигляді екологічних сертифікатів (наприклад, ISO 14024, FSC, Green Seal). Це гарантує відсутність у їх складі шкідливих речовин, які можуть виділятися під час експлуатації.

Матеріали природного походження: Застосовуються дерево, камінь, глина, а також енергоефективні сучасні матеріали, які не містять токсичних компонентів.

2. Відмова від токсичних матеріалів:

*Азбест: й*ого використання заборонено в багатьох країнах, включно з Україною, через канцерогенну дію частинок, які можуть потрапляти в повітря.

Хімічно оброблена деревина: обмежується використання деревини, просоченої речовинами з високою токсичністю, такими як креозот або фенольні сполуки, які можуть виділяти леткі органічні речовини.

Синтетичні фарби та клеї: уникають матеріалів із вмістом формальдегіду, важких металів і летких органічних сполук (ЛОС), які можуть випаровуватися протягом тривалого часу, погіршуючи якість повітря у приміщеннях.

Переваги екологічних матеріалів:

Захист здоров'я: відсутність токсичних випаровувань сприяє створенню безпечного мікроклімату в приміщеннях.

Скорочення негативного впливу на довкілля: матеріали з низьким рівнем енергоспоживання під час виробництва й екологічним циклом переробки сприяють сталому розвитку.

Покращення якості життя: створення комфортного середовища з чистим повітрям і природними умовами.

Пиловий та шумовий контроль

Для забезпечення безпеки довкілля та комфорту населення під час будівельних робіт важливо впроваджувати заходи, спрямовані на зменшення рівнів пилу та шуму. Це дозволяє мінімізувати негативний вплив на здоров'я людей та екосистему.

Зменшення рівня пилу:

- системи для збору та утилізації пилу: використання будівельного обладнання, оснащеного пиловловлювачами та фільтрами;

- застосування систем для зрошення, які зволожують робочу зону, зменшуючи утворення пилу під час земляних робіт або демонтажу;

Організація місць для зберігання матеріалів:

- закриті склади або тимчасові навіси для сипучих матеріалів, щоб запобігти рознесенню пилу вітром;

- контейнери для зберігання будівельних відходів;

Контроль транспорту:

- миття коліс вантажівок перед виїздом на громадські дороги для запобігання забрудненню територій пилом;

Зменшення рівня шуму:

- використання техніки з низьким рівнем шуму, оснащеної звукоізолюючими системами;
- регулярне технічне обслуговування машин для зниження шумового навантаження.
- обмеження часу будівельних робіт: роботи, що спричиняють значний шум, виконуються лише в денний час для зменшення впливу на населення;
- звукоізолюючі екрани: установка тимчасових бар'єрів навколо будівельного майданчика, які поглинають шум і зменшують його поширення на прилеглі території;

Переваги контролю пилу та шуму:

Захист здоров’я населення: зниження ризику виникнення респіраторних захворювань через контакт із будівельним пилом;

Комфорт для навколишніх мешканців: зменшення шуму знижує стрес та покращує умови проживання.

Екологічна безпека: мінімізація впливу на природне середовище, включаючи флору та фауну.

Вентиляція та повітря

Основні принципи забезпечення вентиляції:

- адаптація до кліматичних умов: вибір типу вентиляції (природної, механічної чи комбінованої) залежно від середньорічної температури, вологості та сезонних змін; застосування теплообмінників (рекуператорів), які дозволяють ефективно використовувати тепло повітря в холодну пору року.

Системи очищення повітря:

- фільтри для видалення пилу, алергенів і забруднювачів з повітря;
- використання іонізаторів і зволожувачів для підтримання оптимального рівня вологості та покращення якості повітря;

- розташування вентиляційних решіток і повітроводів таким чином, щоб забезпечити рівномірний розподіл повітря в приміщенні;
- використання систем зонування для регулювання температури та вентиляції в різних частинах будівлі.

Енергоефективність:

Системи вентиляції оснащуються датчиками контролю вуглекислого газу (CO_2), які регулюють інтенсивність роботи обладнання залежно від кількості людей у приміщенні. Впровадження відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні батареї, для живлення вентиляційних установок.

- комфортний мікроклімат: підтримання стабільної температури й вологості в приміщенні.

- покращення здоров'я: іабезпечення доступу до свіжого очищеного повітря знижує ризик респіраторних захворювань.

- екологічність: енергоефективні системи вентиляції сприяють зменшенню викидів вуглекислого газу.

Захист довкілля. Управління відходами

Сортування будівельних відходів:

Відходи поділяють на придатні для повторного використання (метал, бетон, цегла) та ті, що потребують утилізації (скло, пластик, ізоляційні матеріали).

- зберігання кожного типу відходів у спеціальних контейнерах на будівельному майданчику для запобігання їх змішуванню;

- збереження родючого шару ґрунту: родючий шар ґрунту знімається й зберігається у відведених місцях для подальшого використання. Він може бути застосований під час благоустрою території чи рекультивації земель.

Переробка та утилізація:

- матеріали, такі як бетон та метал, направляються на переробні підприємства для повторного використання в будівництві;

- деревина, якщо вона не хімічно оброблена, може бути використана як паливо або для виготовлення нових будівельних матеріалів.

Небезпечні відходи, такі як фарби, клеї, акумулятори чи мінеральна вата, утилізуються відповідно до екологічних стандартів у спеціалізованих пунктах

прийому. Дотримання вимог до транспортування небезпечних відходів для запобігання забрудненню довкілля.

Переваги ефективного управління відходами:

Захист екосистем: зменшується ризик забруднення ґрунту, вод і повітря;

Економія ресурсів: переробка матеріалів дозволяє скоротити потребу у видобутку нових ресурсів;

Скорочення кількості сміття: зменшується навантаження на сміттєзвалища та довкілля загалом.

Утеплення стін і дахів:

Матеріали: використання сучасних теплоізоляційних матеріалів, таких як мінеральна вата, пінополістирол або еко-ізолятори на основі природних волокон.

Переваги: зменшення втрат тепла через огороджувальні конструкції, що дозволяє скоротити витрати на опалення та кондиціонування.

Методи: зовнішнє утеплення фасадів, ізоляція покрівлі, герметизація стиків і швів.

Енергоощадне освітлення:

- світлодіодне освітлення (LED): використання енергоефективних ламп, які споживають до 80% менше енергії порівняно з традиційними лампами розжарювання;

- автоматизація: встановлення датчиків руху та освітленості для автоматичного вмикання та вимикання світла;

Сонячні батареї:

- інтеграція у будівлю: установка сонячних панелей на дахах або фасадах для генерації електроенергії з відновлюваних джерел;

- зберігання енергії: використання акумуляторів для накопичення надлишкової енергії для подальшого використання;

- економічний ефект: скорочення витрат на електроенергію та зменшення залежності від централізованих джерел.

Переваги впровадження енергоефективних рішень

-зменшення енергоспоживання: Скорочення витрат на опалення, освітлення та електроенергію;

- підвищення комфорту: покращення мікроклімату в приміщенні завдяки стабільній температурі та оптимальному рівню освітленості;
- екологічність: зниження викидів вуглекислого газу та впливу на довкілля.

Охорона водних ресурсів

Основні заходи з охорони водних ресурсів:

Встановлення дренажних систем: запобігання підтопленням, що можуть виникати через надмірні опади, зміни ландшафту або діяльність людини.

- проектування систем дренажу, які ефективно відводять поверхневі води;
- використання екологічних матеріалів, які не забруднюють довкілля;
- забезпечення контролю за рівнем ґрунтових вод, щоб уникнути деградації земель і пошкодження інфраструктури.

Результат: Зниження ризику підтоплення об’єктів, збереження якості підземних вод і природного ландшафту.

*Створення локальних очисних споруд: з*абезпечення очищення стічних вод перед їх потраплянням у природні водойми.

- будівництво локальних очисних станцій на територіях із туристичними об’єктами, готелями або ресторанами;
- використання сучасних технологій для очищення стоків, таких як біологічні та мембранні методи;
- регулярний моніторинг якості очищеної води відповідно до екологічних стандартів.

Результат: зменшення навантаження на природні водні об’єкти, попередження їх забруднення та збереження екосистеми водойм.

Важливість заходів:

Екологічна: забезпечення чистоти природних водойм і захист водної флори та фауни.

Соціальна: покращення умов для відвідувачів, які використовують воду для пиття чи рекреаційних цілей.

Економічна: зниження витрат на відновлення водних ресурсів і підтримання сталого туризму.

Інтеграція з природним середовищем

Інтеграція з природним середовищем є важливою складовою сучасних підходів до ревіталізації територій. Цей процес передбачає гармонійне поєднання інфраструктурних об'єктів із природними елементами для збереження екосистем, підвищення їхньої стійкості та створення комфортного простору для відвідувачів.

Створення зелених зон та екологічних коридорів:

Мета: збереження природного біорізноманіття, сприяння міграції тварин і поширенню рослин.

Реалізація: виділення ділянок для створення природних зелених зон, що слугуватимуть місцями відпочинку для відвідувачів і осередками екологічної рівноваги, формування екологічних коридорів, які з'єднують окремі природоохоронні зони та забезпечують безперешкодний рух диких тварин, використання місцевих рослин для озеленення, що сприяє збереженню характерного вигляду ландшафту.

Результат: підвищення екологічної цінності територій, зменшення негативного впливу антропогенної діяльності та відновлення природного балансу.

Використання ландшафтного дизайну для підтримки місцевої флори та фауни. Проектування зон із використанням природних матеріалів і форм, які не контрастують із довкіллям. Створення біопарків, квітників, садів і водойм, що сприяють поширенню місцевої флори й фауни. Інтеграція зелених дахів та вертикального озеленення для зменшення візуального навантаження від забудови.

Результат: Збагачення ландшафту, забезпечення сприятливих умов для проживання тварин і збереження рослин, адаптованих до місцевих кліматичних умов.

Переваги інтеграції з природним середовищем:

Екологічна: збереження та покращення стану екосистем, підтримка природного кругообігу речовин і стійкості довкілля.

Соціальна: забезпечення естетичного та комфортного простору для відвідувачів, формування екоорієнтованого мислення.

Економічна: зменшення витрат на утримання інфраструктури через використання природних механізмів, наприклад, для управління водними ресурсами.

Залучення громади

Залучення місцевого населення є важливим аспектом успішної реалізації проєктів ревіталізації. Активна участь громади забезпечує підтримку ініціатив, підвищує їх ефективність і сприяє сталому розвитку територій.

Організація освітніх програм для населення:

Мета: підвищення екологічної свідомості громадян і формування відповідального ставлення до природного середовища.

Реалізація: проведення лекцій, семінарів, майстер-класів і воркшопів, спрямованих на популяризацію знань про охорону природи. Розробка інтерактивних програм для дітей та молоді, які включають екологічні ігри, творчі конкурси та практичні заняття. Поширення інформаційних матеріалів, таких як буклети, плакати чи мультимедійний контент, що пояснюють значення збереження довкілля.

Результат: зростання рівня обізнаності населення про важливість природоохоронних заходів і залучення більшої кількості людей до екологічної діяльності.

Участь громадськості у плануванні та реалізації проєктів ревіталізації:

Мета: забезпечення врахування потреб і інтересів місцевого населення у процесі прийняття рішень.

Реалізація: проведення громадських обговорень і консультацій на етапах розробки проєктів. Запрошення активістів, волонтерів і представників громади до безпосередньої участі у відновлювальних роботах, наприклад, висадці дерев, облаштуванні зон відпочинку чи благоустрої територій. Створення механізмів зворотного зв’язку, таких як опитування чи онлайн-форуми, для збору пропозицій і зауважень.

Результат: підвищення довіри громади до ініціатив, розвиток почуття відповідальності за збереження об’єктів і створення умов для довготривалого догляду за ними.

Переваги залучення громади:

Екологічна: громада, яка розуміє важливість захисту довкілля, активно бере участь у збереженні природного середовища.

Соціальна: покращення взаємодії між місцевою владою, експертами й населенням через спільну роботу над проєктами.

Економічна: залучення волонтерів допомагає зменшити витрати на реалізацію окремих етапів проєкту.

Приклади:

Успішні приклади таких підходів спостерігалися під час відновлення Національного природного парку «Синевир», де громада брала участь у плануванні маршрутів і створенні екоінфраструктури. Інтерактивні освітні програми в рамках проєктів «Олеський замок» залучали місцевих жителів до догляду за парком і популяризації культурної спадщини.

Залучення громади є фундаментом сталих змін, забезпечуючи відповідальне використання природних і культурних ресурсів та їхнє збереження для наступних поколінь.

Підхід до ревіталізації з урахуванням безпеки та сталого розвитку сприяє збереженню природного середовища, підвищує комфорт для населення та створює умови для довготривалого використання об’єктів. Це інтеграція естетичних, екологічних і соціальних компонентів для досягнення збалансованого розвитку території.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Західна Україна славиться численними пам’ятками історії та архітектури, які щороку приваблюють значну кількість туристів. Серед них особливе місце займають пам’ятки наскельної архітектури, що є унікальними «історичними дестинаціями» – територіями з важливими історичними об’єктами, які викликають інтерес у широкої аудиторії відвідувачів. Для їхнього збереження та розвитку необхідно впроваджувати низку заходів: популяризацію цих місць, розширення дорожньої мережі та інженерної інфраструктури, реставрацію й ремонт історичних пам’яток, а також будівництво сучасних об’єктів для комфортного перебування та відпочинку туристів. Реалізація таких заходів сприятиме покращенню умов перебування відвідувачів та вирішенню актуальних проблем розвитку історичних рекреацій.

Державний історико-культурний заповідник «Тустань» є добре відомим серед поціновувачів середньовічної історії України. Особливою популярністю користується щорічний фестиваль «Ту Стань!». Для ефективного розкриття туристичного та культурного потенціалу заповідника важливо покращити умови перебування відвідувачів і забезпечити зручне транспортне сполучення з цією локацією.

Покращення доступності до цієї дестинації передбачає насамперед розвиток вулично-дорожньої мережі та інженерної інфраструктури. Для підвищення комфорту відвідувачів доцільно збудувати туристичну базу, яка б гармонійно поєднувалася з виглядом графічної реконструкції середньовічної фортеці, розташованої на скелях, та забезпечувала б якісні умови для проживання й відпочинку гостей.

Проектування туристичної бази поблизу історико-культурного заповідника повинно здійснюватися за чітким алгоритмом, що включає кілька етапів. Спершу потрібно підготувати завдання на проектування, визначити потенційні ділянки для забудови, а потім вибрати місце розташування бази, яке забезпечить належне візуальне сприйняття об’єкта. Наступним етапом є розробка об’ємно-планувального вирішення бази, яке враховуватиме архітектурні традиції регіону та

комфорт перебування відвідувачів. Завершальним етапом є виконання конструктивного вирішення, яке гарантує міцність конструкції, естетичний вигляд, відповідність будівельним стандартам, протипожежним і санітарним нормам, а також економічність проекту.

При виборі ділянки для забудови враховуються такі містобудівні умови та обмеження. По-перше, слід спиратися на історико-архітектурні опорні плани населених пунктів. По-друге, територія для забудови має бути поза межами зон охорони пам’яток, культурного шару та ландшафтів. По-третє, важливо враховувати наявність прибережно-захисних смуг, охоронних зон інженерних мереж тощо.

Запропонований проект передбачає туристичну базу на 100 місць з місцями для глемпнгу, розраховану на відвідувачів із різним рівнем доходів, а також зручну для маломобільних груп населення. База слугуватиме не лише для відпочинку, а й для проведення комунікативних, урочистих і розважальних заходів, забезпечуючи можливості для активного та спокійного дозвілля. Особливу привабливість об’єкту надає архітектурно-стильове рішення, яке відповідає історичному образу фортеці Тустань. Для розвитку заповідника важливо залучати місцевих жителів до активної участі в туристичній сфері, що сприятиме економічному та культурному розвитку регіону.

Отже, ревіталізація історико-культурних об’єктів Західної України, зокрема Державного історико-культурного заповідника «Тустань», є важливим кроком для збереження національної спадщини та розвитку туризму. Реалізація таких проєктів потребує комплексного підходу, що включає покращення інфраструктури, створення комфортних умов для відвідувачів і врахування екологічних та архітектурних аспектів.

Проєкт туристичної бази поблизу «Тустані» демонструє сучасний підхід до організації рекреаційного простору: його архітектурно-стильове вирішення гармонійно поєднується з історичним контекстом, а інфраструктура враховує потреби різних груп відвідувачів, зокрема маломобільних. Забудова планується відповідно до містобудівних обмежень, щоб зберегти цінність культурного ландшафту та екосистеми.

Ключовими елементами успішної реалізації таких ініціатив є:

1. Покращення транспортної доступності та інженерної інфраструктури.

2. Популяризація пам'яток серед ширшої аудиторії.

3. Залучення громади до туристичної діяльності та підтримки розвитку територій.

Реалізація цих заходів сприятиме створенню сучасного туристичного продукту, здатного зацікавити як національних, так і міжнародних відвідувачів, а також забезпечить стійкий розвиток місцевих громад і збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божук Т. Рекреаційно-туристична дестинація для потреб історикокультурного пізнання. *Вісник Львівського університету*. 2013. Випуск 43. Ч. 1. С. 150–156.
2. Урицькі скелі Тустань — древнє святилище і місто-фортеця. URL:https://spadok.org.ua/svyatylyshcha-i-mistsya-syly-ukrayiny/svyatylyshche-tustan-v-urychi-istoriya-fakty-doslidzhennya (дата звернення: 12.01.2024).
3. Середньовічна фортеця на скелях. URL: https://ukrainaincognita.com/lvivska-oblast/skolivskyi-raion/urych/tustan-serednovichna-fortetsya-na-skelyakh (дата звернення: 12.01.2024).
4. Будівництво та екологія – що актуальніше. URL: http://arhiv-statey.pp.ua/index.php?newsid=7984 (дата звернення: 12.01.2024)
5. ДБН Б.2.2-12:2019 "Планування і забудова територій". [Чинний від 01.10.2019]
6. ДБН А.3.1-5:2016 "Організація будівельного виробництва" [Чинний від 05.05.2016] URL:http://dbn.at.ua/publ/okhorona_navkolishnogo_seredovishha_v_procesi_budivnictva/1-1-0-280 (дата звернення: 12.01.2024).
7. 18. ДБН А.3.2-2-2009 «Охорона праці і промислова безпека у будівництві» [Чинний від 27.01.2009]
8. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. [Чинний від 01.04.2019]
9. ДБН В.2.2-20:2008. Будинки і споруди. Готелі. [Чинний від 2008-07-23]
10. ДБН Б.2.2-5:2011. «Благоустрій територій» [Змінено 12.12.2023]
11. ДБН В.1.2-7:2021. Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека. [Чинний від 30.12.2021]
12. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» [Чинний від 10.08.2023]
13. Дестинація. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ (дата звернення: 12.01.2024).
14. Гуляков К. Еволюція законодавства про охорону об’єктів історичної та культурної спадщини протягом XX століття. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 240–246. URL: https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.1994 (дата звернення: 12.01.2024).

15. Екологія: підручник / С. І. Дорогунцов та ін. К.: КНЕУ, 2006. 371 с.
16. Дорошенко Ю. О. Післямова до міжнародного науково-практичного фестивалю «САПР Allplan у архітектурі і будівництві». *New computer technology*. 2013. Т. 11. С. 199–202. URL: https://doi.org/10.55056/nocote.v11i1.165 (дата звернення: 12.01.2024).
17. Притулюк В. Збереження культурної спадщини крізь досвід реституції українсько-польських взаємин. *Litopys volyni*. 2021. № 25. С. 99–103. URL: https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.16 (дата звернення: 12.01.2024).
18. Степанюк С. Польський досвід державного управління у сфері охорони пам'яток. *Litopys volyni*. 2021. № 23. С. 165–170. URL: https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.23.29 (дата звернення: 12.01.2024).
19. Етнографія України / за ред. С. А. Макарчука. Львів: Світ, 2015. С. 129.
20. Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМН України. URL: http://www.amnu.gov.ua/manufacturer/1/5/nstitut-gromadskogo-zdorov-ya-m-o-m-marz-va-namn-ukra-ni/ (дата звернення: 12.01.2024).
21. Історія курорту Трускавець. URL: https://www.ukrwest.com.ua/files/history.php (дата звернення: 12.01.2024).
22. Історія Тустані. Археологічні матеріали. URL: http://skole.com.ua/uk/papers/63-skolehistory/269-tustan-history.html?start=6 (дата звернення: 12.01.2024).
23. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями: підручник. Вінниця: ПП «ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.
24. Кучерявий В. П., Шнайдер Г., Пархуць Л. В., Шеремета З. Ю., Пархуць Х. Л. Ландшафтне планування в умовах гірських населених місць Українських Карпат і Австрійських Альп. *Науковий вісник НЛТУ України*: збірник науково-технічних праць. 2011. Вип. 21.16. 360 с.
25. Лагуш З. Р., Пархуць Л. В. Архітектурні регламенти села Урич Сколівського району Львівської області. Львів: ФОП Лагуш З. Р., 2018. 43 с.
26. Мегаліти. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мегаліти (дата звернення: 12.01.2024).
27. Медобори. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8 (дата звернення: 12.01.2024).

28. Мігущенко Ю. В. Механізми забезпечення ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів України. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1178/ (дата звернення: 12.01.2024).
29. На Львівщині взялися ремонтувати дорогу до Тустані. URL: http://gazeta.lviv.ua/2016/06/22/na-lvivshhini-vzyalisya-remontuvati-dorogu-do-tustani/ (дата звернення: 12.01.2024).
30. Науково-методичні засади визначення туристично-рекреаційного потенціалу об'єднаних територіальних громад та їх практична реалізація в проектах просторового планування. URL: https://core.ac.uk/download/401951753.pdf (дата звернення: 12.01.2024).
31. Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник. URL: http://muzeum.in.ua/ (дата звернення: 12.01.2024
32. Стаття 3. Основні завдання законодавства України про охорону археологічної спадщини № 2518-IV. Дата оновлення: 01.02.2020. URL: https://protocol.ua/ua/pro_ohoronu_arheologichnoi_spadshchini_stattya_3/ (дата звернення: 12.01.2024).
33. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 року №1805-III. Дата оновлення:15.11.2023. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14/page (дата звернення: 12.01.2024).
34. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року №1264-XII III. Дата оновлення: 15.11.2023. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page (дата звернення: 12.01.2024).
35. Рожко В., Дедишин А. Проект «Тустань віртуальна»: концепція, досвід, візуалізація. *Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат у доісторичну добу та в середньовіччі; проблеми їх збереження та використання*: матеріали III Міжнародної наукової конференції, 7–8 квітня 2016 р. Львів, 2016. С. 168-173.
36. Рожко В. М. Методика графічної реконструкції дерев'яної наскельної архітектури (на прикладі пам'яток IX–XVI століть західного регіону України): автореф. дис. … канд. арх. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2013. 26 с.
37. Рожко М. Ф. Архітектура та система оборони Українських Карпат у княжу добу. Львів: БаК, 2016. 232 с.

38. Семенов В. Ф., Герасименко В. Г., Горбань Г. П., Богадьорова Л. М. Управління регіональним розвитком туризму. URL: http://tourlib.net/books_ukr/semenov61.htm.17 (дата звернення: 21.06.2024).
39. Степанюк А. В. Архітектурне проектування: методичні рекомендації до розробки курсового проекту на тему: «Туристична база на 100 місць» для студентів спеціальності 7.120101 «Архітектура будівель і споруд». Львів: ЛНАУ, 2018. 19 с.
40. Степанюк А. В. Архітектурно-планувальна реконструкція центральних сіл первинної системи розселення: автореф. дис. … канд. арх. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. 29 с.
41. Стільське городище. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE_(%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%89%D0%B5 (дата звернення: 12.01.2024).
42. Східниця. URL: http://shodnica.com.ua/ua.html (дата звернення: 12.01.2024).
43. Тустань – середньовічне місто-фортеця, що здатне оживати… URL: http://ceperemoga.com.ua/travel/ukraine/tustan-serednovichne-misto-fortetsya-scho-zdatne-ozhyvaty.html/#more-818 (дата звернення: 12.01.2024).
44. Урицькі скелі. Тустань. URL: http://7chudes.in.ua/nominaciyi/tustan-urytski-skeli/ (дата звернення: 12.01.2024).
45. Глемпінг. URL: https://glamping.ua/shho-take-glemping-glamping-ua/ (дата звернення: 12.01.2024).
46. Щур Р., Коханець М. Тустань (Державний історико-культурний заповідник). Історія. Фольклор. Львів: Новий час, 2015. 72 с.
47. The Polish–Czech Friendship Trail. URL: http://hikingisgood.com/the-polish-czech-friendship-trail/ (дата звернення: 12.01.2024).
48. The Polish–Czech Friendship Trail. URL: http://www.liberecky-kraj.cz/dr-en/18282-the-polish-czech-friendship-trail.html (дата звернення: 12.01.2024).
49. Шарапова С. В. Охорона земель та інших природних ресурсів у процесі землевикористання. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. С. 151–159.
50. Mazur T. V. Правова охорона культурної спадщини в Україні: стан дослідження проблеми вітчизняними вченими. *Scientific papers of the legislation institute of the*

verkhovna rada of ukraine. 2019. № 3. С. 8–28. URL: https://doi.org/10.32886/instzak.2019.03.01 (дата звернення: 12.01.2024).

51. Shvydenko O. Building of museum of natural history of kharkiv university as an object of the cultural heritage of ukraine. *Scientific bulletin of civil engineering*. 2019. Vol. 96, no. 1. P. 137–143. URL: https://doi.org/10.29295/2311-7257-2019-96-2-137-143 (date of access: 12.01.2024).
52. Petryshyn O. V. Рецензія на монографію Мазур Т. В. «Правова охорона культурної спадщини в Україні». *Scientific papers of the legislation institute of the verkhovna rada of ukraine*. 2020. № 6. С. 127–128. URL: https://doi.org/10.32886/instzak.2020.06.16 (дата звернення: 12.01.2024).
53. Фролова Ю. В. Архітектурно-планувальні риси фортець Півдня України кінця XVII – початку XIX століть : dissertation. 2021. URL: https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/56698 (дата звернення: 12.01.2024).
54. Притулюк В. Збереження культурної спадщини крізь досвід реституції українсько-польських взаємин. *Litopys volyni*. 2021. № 25. С. 99–103. URL: https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.16 (дата звернення: 12.01.2024).
55. Нормативні акти в сфері сейсмостійкого будівництва нового покоління. зміна № 1 дбн в.1.1-12:2014 «будівництво у сейсмічних районах україни» / Ю. І. Немчинов та ін. *Наука та будівництво*. 2019. Т. 19, № 1. С. 4–17. URL: https://doi.org/10.33644/scienceandconstruction.v19i1.62 (дата звернення: 12.01.2024).